

Studie relatieondersteunend aanbod in Vlaanderen

Rapport met steun van het Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

2013

Kathleen Emmery

Voorwoord

In de media, in het werkveld en in de brede samenleving wordt de vraag gesteld of en in welke mate de overheid een meer actieve en sturende rol kan spelen in het ondersteunen van duurzame relaties met als doel de kwaliteit van de relatie te ondersteunen mede in functie van het goed opvoeden van kinderen.

In opvolging van de Gezinsconferentie (15 mei 2012) vroeg de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vandeuren aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (HUBrussel) een consultatieronde over relatieondersteuning te organiseren.

Deze studie maakt een overzicht van vormingen, programma's en hulpverlening die in Vlaanderen aanwezig zijn. Het betreffen initiatieven om de partnerrelatie te ondersteunen, op een moment dat partners weinig problemen hebben/ (nog) niet uit elkaar zijn.

Op basis van deze studie hebben we op 21 mei 2013 stakeholders uit het werkveld samengebracht voor een rondetafelgesprek. Deze rondetafel leidde tot beleidsvoorstellen om een relatieondersteunend aanbod in Vlaanderen verder vorm te geven.

We willen alle organisaties en personen bedanken die in het kader van deze studie de tijd genomen hebben om onze vragenlijst over een relatieondersteunend aanbod in te vullen. We willen ook alvast alle deelnemers aan het rondetafelgesprek danken voor hun inbreng. Speciale dank gaat uit naar Gaby Jennes, die als voormalig directrice van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen de ondersteuning van de partnerrelatie steeds onder de aandacht heeft gebracht en die deze studie van dicht bij opgevolgd en begeleid heeft.

Kathleen Emmery,
Coördinator kenniscentrum
Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen
Mei 2013

Inhoudstafel

Voorwoord	2
Afbakening.....	5
Methode.....	5
Screening op het internet.....	5
Bevraging van het werkveld	6
Buitenlandse voorbeelden	8
Opbouw rapport.....	8
Campagnes, websites en artikels	9
Campagnes	9
Informatie via websites	9
Artikels in tijdschriften of kranten.....	10
Vormingen, cursussen en vaardigheidstrainingen	12
Waarover?.....	12
Doelstelling.....	13
Hoe?	13
Intensiteit en prijs.....	14
Bereik.....	14
Knelpunten	14
Suggesties.....	14
Relatiebegeleiding en relatietherapie.....	16
Centra voor Algemeen Welzijnswerk	16
OCMW's.....	19
Huisarts.....	19
Locoregionaal Gezondheidsoverleg en –organisatie (LOGO's)	19
Regioverpleegkundigen en consultatiebureaus van Kind en Gezin	20
Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB).....	21
Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG).....	22
Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG)	22
Centra voor Integrale gezinszorg	23
Bijzondere Jeugdzorg	23
Triple P-programma	24
Zelfhulp.....	24
Telefonische hulpverlening	24

Pastoraal werk.....	24
Vrijzinnig humanistische begeleiding.....	25
Private hulpverlening.....	25
Tegemoetkomingen.....	26
Buitenlandse voorbeelden.....	27
Campagnes en websites.....	27
Vormingen, cursussen en vaardigheidstrainingen.....	27
Toekomstperspectieven op relatieondersteuning: suggesties uit het buitenland.....	31
Conclusies.....	33
Beleidsvoorstellen.....	36
Rondetafelgesprek ‘ondersteuning van partnerrelaties in Vlaanderen.....	39
Verslag Werkgroep 1: Hoe kan een brede campagne over het belang van goede partnerrelaties er uit zien? Welke boodschap bevat dergelijke campagne?.....	39
Verslag Werkgroep 2: Hoe kan relatiebegeleiding of – therapie (financieel) aantrekkelijker worden gemaakt?.....	44
Verslag Werkgroep 3: Hoe kunnen we het bestaande aanbod beter bekendmaken?.....	48
Verslag Werkgroep 4: Hoe kan meer ingezet worden op vormingen of cursussen over partnerrelaties?.....	51
Geraadpleegde websites.....	55
Gebruikte literatuur.....	59
Bijlage 1: vragenlijsten.....	60
Bijlage 2: overzicht cursussen, vormingen en vaardigheidstrainingen.....	67

Afbakening

Deze studie handelt over het aanbod in Vlaanderen en Brussel m.b.t. de ondersteuning van de partnerrelatie, voor personen met vragen over hun partnerrelatie, die hulp wensen of willen investeren in hun partnerrelatie met als doel de relatie te verbeteren en/of in stand te houden.

Methode

Screening op het internet

Het eerste deel van deze studie bestaat uit een search op het internet naar aanbieders van relatieondersteuning in Vlaanderen en Brussel. Op basis van de informatie die we op het internet vinden, maken we een selectie van te bevragen organisaties in een tweede fase van de studie.

In de eerste plaats gaan we op zoek naar de bestaande **vormingsinitiatieven** in Vlaanderen en Brussel.

Op de website van het agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor jeugd en volwassenen raadplegen we het overzicht van gesubsidieerde verenigingen, bewegingen, volkshogescholen of vormingplus-centra en andere vormingsinstellingen. Alle websites van de organisaties uit dit overzicht worden doorzocht op een relatieondersteunend aanbod.

Via de digitale sociaal-culturele activiteitenkalender van het steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk zoeken we activiteiten op a.d.h.v. een vrije zoekopdracht op het thema 'persoon en relaties'. Dat maakt dat we 646 activiteiten overlopen. Op die manier detecteren we een aantal vormingsaanbieders die op private basis werken.

Aanvullend nemen we het aanbod dat aangekondigd wordt op de websites van erkende verenigingen waar armen het woord nemen door, maar dit levert geen bijkomende resultaten op.

We screenen het opvoedingsondersteunend aanbod op de website groeimee. Op de activiteitenkalender van deze website vinden we geen lezingen, vormingen of bijeenkomsten die focussen op de partnerrelatie van de ouders. Ook in de dossiers die een thema verder uitwerken, komt het thema niet aan bod.

Tenslotte doorzoeken we de vormingsactiviteiten van de mutualiteiten.

Deze werkwijze maakt dat onze zoekopdracht wordt beperkt tot activiteiten die worden meegedeeld op de website van organisaties. Sommige websites vermelden geen volledige jaarplanning, andere websites zijn niet up-to-date en initiatieven die reeds achter de rug zijn komen doorgaans niet meer op de websites voor. De bevraging kan aan deze beperkingen tegemoet komen.

Vervolgens raadplegen we een aantal websites om het aanbod van **hulpverlening** te doorzoeken.

Via de interprovinciale sociale kaart zoeken we op de trefwoorden: levens- en gezinsvragen (75 resultaten), partnerrelatie (167 resultaten), relatiebemiddeling (61 resultaten), relatieonbekwaamheid (7 resultaten) en relatietherapie (17 resultaten). De zoektermen 'bemiddeling' en 'relatie' bleken te breed en niet van toepassing op de studie. Sommige

zoekresultaten overlappen en niet alle organisaties uit de zoekresultaten hebben een aanbod t.a.v. partnerrelaties die nog intact zijn.

Om het aanbod binnen de integrale jeugdhulp te screenen, hebben we gebruik gemaakt van de website jeugdhulpwijzer. Een zoekopdracht op de trefwoorden “partnerrelatie, seksualiteit en geboorte” levert echter 2543 modules op.

549 modules worden aangeboden binnen het Algemeen Welzijnswerk, 129 modules binnen de Geestelijke Gezondheidszorg en 40 modules binnen de Centra voor Integrale Gezinszorg. Deze sectoren komen ook aan bod via de zoekopdracht in de sociale kaart. Binnen de sector van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap worden 6 modules gevonden, allen binnen het domein pleegzorg. Via de sector kinder- en jeugdpsychiatrie worden geen modules gevonden. 581 modules worden aangeboden binnen de bijzondere jeugdbijstand. Binnen de sector Kind & Gezin worden 78 modules aangeboden. Volgens jeugdhulpwijzer worden tenslotte 1160 modules m.b.t. de partnerrelatie aangeboden via Centra voor Leerlingenbegeleiding.

Voor een overzicht van de geraadpleegde websites om een aanbod te detecteren, verwijzen we naar de bronnenlijst als bijlage van dit rapport.

Bevraging van het werkveld

Selectie van vormingsaanbieders en hulpverlening

Op basis van de search op het internet maken we een selectie van de te bevragen aanbieders in het werkveld.

Tabel: overzicht bevraging

Aard organisatie	Aantal bevroegd	Aantal geantwoord
Vormingsorganisaties	54	21
Koepelorganisaties in de vormingssector	37	
Ziekenfondsen	5	1
Hulpverlening	116	26
Bijzondere jeugdbijstand	42	4
CLB-koepels	4	4
Beroeps- en overkoepelende organisaties in de hulpverlening	23	4
Relatietherapeuten en psychologen	32	4
LOGO's	14	3

Via de zoekopdracht naar activiteiten van vormingsorganisaties hebben we 34 verschillende aanbieders gevonden. Organisaties die geen dergelijk aanbod op hun website bekend maken, maar waarvan de opdracht toch bij het thema ‘relaties’ aanleunt, worden eveneens aangeschreven. Dat maakt een totaal van 54 vormingsorganisaties.

Omdat koepelorganisaties een beleid kunnen uitstippelen, krijgen ze een aparte vragenlijst toegestuurd. 37 koepelorganisaties werden bevestigd.

We bevestigden Christelijke Mutualiteiten, Socialistische Mutualiteiten, de Liberale Mutualiteit, het Onafhankelijk Ziekenfonds en het Vlaams & Neutraal Ziekenfonds.

Via de zoekopdracht in de interprovinciale kaart weerhouden we 96 organisaties die een aanbod relatiebegeleiding en –therapie hebben.

Het gaat om 45 deelwerkingen van Centra voor Algemeen Welzijnswerk, 10 deelwerkingen van Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg, 3 Centra voor Integrale Gezinszorg, 5 afdelingen van OCMW's, 3 christelijke geïnspireerde initiatieven, 18 afdelingen van het Huis van de Mens, 6 privé-initiatieven, 1 initiatief van een mutualiteit en 1 van een Universitair Centrum.

Dit overzicht hebben we aangevuld met adressen van 20 secretariaten van de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg die in de sociale kaart niet aan bod kwamen.

We hebben een steekproef getrokken binnen het aanbod van de bijzondere jeugdbijstand. De steekproef is zodanig getrokken dat elke provincie en elk type voorziening vertegenwoordigd is. Via deze werkwijze weerhouden we 42 voorzieningen.

We bevestigden 4 CLB-koepels om een zicht te krijgen op de mate waarin CLB's met deze thematiek bezig zijn.

We schrijven vier beroeps- en overkoepelende organisaties aan (de Federatie van Tele-Onthaaldiensten, het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Domus Medica en Trefpunt Zelfhulp), net zoals 16 verenigingen voor psychologen en therapeuten en 3 verenigingen voor bemiddelaars.

We trekken een steekproef om een aantal zelfstandige psychologen en therapeuten te bevestigden. Op die manier worden 32 relatietherapeuten bevestigd. We maakten een selectie zodat verschillende regio's en therapeuten uit verschillende strekkingen worden bevestigd.

Tenslotte stellen we ook een aantal vragen aan de LOGO's.

Verloop bevestiging

We hebben drie soorten vragenlijsten voorbereid die een inzicht moeten bieden in het relatieondersteunend aanbod in Vlaanderen: één gericht naar vormingsinstellingen, één gericht naar hulpverleners en één naar koepelorganisaties. Een aantal organisaties kregen een aangepaste versie van de vragenlijst, omdat relatieondersteuning niet hun kernopdracht is en sommige vragen minder relevant zijn. Voor een overzicht van de vragen, verwijzen we naar de bijlage.

De vragenlijsten werden op 18 en 19 december per e-mail verstuurd met de vraag om te antwoorden tegen uiterlijk 10 januari 2013. We schreven 324 organisaties aan, over alle sectoren heen.

Op 11 januari 2013 beschikken we over 28 (7 negatieve en 21 positieve) antwoorden. We sturen die dag een herinnering om de vragenlijst alsnog in te vullen en dit tegen de uiterste datum van 25 januari 2013.

In aanvulling van de verstuurdde vragenlijsten hebben we op 29 januari 2013 een gesprek met Kind en Gezin over de toepassing van relatieondersteuning binnen de (preventieve) gezinsondersteuning. Naar aanleiding van dit gesprek, sturen we de vragen bijkomend naar enkele

opvoedingsconsulenten, naar enkele centra voor kinderopvang en gezinsondersteuning en worden enkele regioverpleegkundigen en consultatiebureaus gecontacteerd.

Respons

In totaal hebben 81 organisaties gereageerd op de vragenlijst.

Daarvan geven 14 organisaties uitdrukkelijk aan dat ze niet wensen mee te werken aan de studie.

Volgende redenen werden aangehaald om de vragenlijst niet in te vullen:

- Geen aanbod of expertise ten aanzien van relatieondersteuning of relatietherapie
- Geen activiteiten ten aanzien van relatieondersteuning bij volwassenen
- Voorkeur om informatie op te vragen bij de overkoepelende organisatie

Buitenlandse voorbeelden

In de literatuur gaan we op zoek naar buitenlandse voorbeelden inzake de organisatie van het relatieondersteunend aanbod.

Een eerste aanzet voor dit deel van het onderzoek vinden we in een verkennende studie van het Nederlands Jeugd Instituut, in opdracht van het ministerie van Jeugd en Gezin, naar een relatieondersteunend aanbod in de Centra voor Jeugd en Gezin (Anthonijsz, Dries, Berg-le Clercq, en Chêvenert, 2010).

Opbouw rapport

In dit rapport worden de resultaten van de screening op het internet en de bevraging in het werkveld verwerkt binnen de verschillende hoofdstukken.

We maken een onderscheid tussen campagnes, websites en artikels die het belang van een goede partnerrelatie voorop stellen; vormingsprogramma's en vaardigheidstrainingen en relatiebegeleiding en –therapie.

De buitenlandse voorbeelden vormen een apart en afsluitend hoofdstuk. We gaan in op verschillende aspecten die in dit rapport aan bod zijn gekomen.

Op basis van deze studie formuleerden we beleidsvoorstellen die werden besproken op een rondetafelgesprek met stakeholders uit het werkveld op 21 mei 2013. De verslagen van dit gesprek vindt u achteraan in dit rapport.

Campagnes, websites en artikels

Campagnes

De christelijke mutualiteiten voeren sinds 2011 een **Pluk-je-geluk-campagne** om de mentale gezondheid van de Vlaamse bevolking te bevorderen. Eén van de 7 geluksstrategieën in deze campagne is: “investeer in relaties”. Op de website gaan twee artikels verder op het thema in: “Geluk in de liefde” en “Gelukkig zijn doe je samen”.

Het eerste artikel gaat in op de vragen: moet je op zoek gaan naar de ware in je leven? Wat gebeurt er als de verliefdheid over is? Hoe kun je investeren in je relatie? Bestaat de perfecte relatie? Hoe maak je voldoende tijd voor elkaar?

Het tweede artikel beschrijft een gelukstoptien en een ongelukstoptien. Het gevoel dat iemand van je houdt en het gevoel dat je van iemand houdt staan op nr. 1 en 2 van de gelukstoptien.

Conflict met je partner, een goede vriend(in) of familielid en een verbroken relatie of vriendschap zijn op hun beurt de eerste oorzaken van ongeluk.

In 2007 voerden Viva-Svv en Zij-kant een campagne om partnergeweld te voorkomen onder het motto ‘**Houden van: hoe doe jij dat?**’. Een ‘Love Boat’ trok drie dagen door Vlaanderen, bladwijzers met positieve relatietips werden uitgedeeld en een wedstrijd moest nog meer originele tips voor een gezonde relatie verzamelen. De tips zijn samen te vatten onder de thema’s communiceren en luisteren, vertrouwen, onafhankelijkheid behouden, compromissen sluiten, tijd maken voor elkaar en de ander aanvaarden.

Onder het thema ‘Seksualiteit... ver weg van mijn bed’ werkt S-plus in 2013 rond het onderwerp **senioren en seksualiteit**. Een toneelvoorstelling, een boek en een filmvoorstelling moeten het taboe centraal stellen. De toneelvoorstelling ‘bejaarden en begeerte’ verzamelt verhalen van psychologen, verzorgers en ouderen over het liefdesleven en seksualiteit. Het ‘boek vol goesting’ gaat in op waarden en normen, de veranderingen bij senioren die kunnen wegen op een relatie, geeft communicatietips en relatietips en bevat tips en oefeningen om het seksleven te verbeteren. De filmvoorstelling maakt een compilatie van het werk van artiesten die een voorstelling maken van de sensuele en gepassioneerde senior.

Informatie via websites

Een aantal organisaties bieden **via hun website** informatie aan over partnerrelaties en relatieproblemen.

Gezinspastoraal biedt via hun website werkmateriaal aan om rond relaties te werken. De werkmap ‘*Liefde ingebed. Bakens voor een duurzame relatie*’ behandelt de thema’s: relaties met familie en vrienden, geboden en verboden in de relatie, verliefdheid en liefde, geweld, geweldloze communicatie, tederheid, gevoelens, seksualiteit, gevoelige onderwerpen, kwetsbaarheid, vergeving, verzoening, leugens, vertrouwen, eerlijkheid, huwelijksbelofte, omgaan met verschil en eigenheid, rolpatronen en takenpakketten, trouw en ontrouw, de relatie met God, contractdenken en verbondsdenken, jaloezie en afgunst,... De werkmap is gebaseerd op een gelijknamig boek. De werkmap ‘*Ik zal je liefhebben en waarden al de dagen van mijn leven. Het sacrament van het*

huwelijk in het leven van elke dag' behandelt de keuze voor kerkelijk huwelijk, geloof, vergeving, de gedroomde partner, trouw en ontrouw, een verbond voor het leven, leven en liefde na een zwaar ongeval, in goede en kwade dagen,...

Op de website gaan themapagina's verder in op duurzame relaties en nieuw samengestelde gezinnen. Initiatieven voor kerkelijke huwelijksvoorbereiding en gezinsweekends worden er aangekondigd.

Sensoa informeert via hun website seksualiteit.be over volgende aspecten van een partnerrelatie: verbondenheid, respect, intimiteit, zelfstandigheid, de fasen van een langdurige relatie, liefde, trouw, communicatie, praten over seks, internet en seks, verliefd zijn op iemand anders, ontrouw, conflicten oplossen en relatie- en sekstherapie.

Op de website van **Tele-Onthaal** vinden we een aantal voorbeelden van problemen waarvoor men bij de telefonische en chathulpverlening terecht kan. Relatieproblemen is daarbij één van de twaalf aangehaalde thema's.

Binnen het onderdeel '**Hulp voor iedereen bij iedere vraag**' op de website van de CAW's worden in enkele zinnen mogelijke problemen binnen een partnerrelatie omschreven.

De **Vlaamse Vereniging voor Seksuologie** biedt op hun website informatie aan over wat relatietherapie kan doen.

Kind en Gezin geeft enkele tips op hun website onder de noemer 'van partners naar ouders'.

De website **Gids voor gezinnen** bevat informatie over 'relaties' en over 'relatieproblemen'.

Verder zijn op internet heel wat artikels over relatiemoeilijkheden terug te vinden, die aangeboden worden door commerciële organisaties of door privé-therapeuten.

Artikels in tijdschriften of kranten

Het onderzoek is er niet op gericht om informatie over partnerrelaties, verschenen in verschillende media, te detecteren en te analyseren. Enkele bevraagde organisaties hebben echter aangegeven dat artikels die in de ledenbladen verschijnen, deel uitmaken van hun relatieondersteunend aanbod. Het valt op dat het merendeel van deze artikels vertrekt van de ondersteuning van de partnerrelatie binnen de context van de opvoeding van de kinderen.

We geven enkele voorbeelden.

De Gezinsbond bereikte in 2011 84% van de geboorten in Vlaanderen met de uitgave '**Brieven aan Jonge Ouders**'. In het verwachtingsnummer wordt aandacht geschonken aan communicatie tussen de partners en de taakverdeling tussen de toekomstige moeder en vader. Mogelijke problemen bij de zwangerschap en de invloed daarvan op de partnerrelatie komen daarbij aan bod. In de volgende nummers verschijnen artikels over de veranderde seksuele relatie na een geboorte, de herverdeling van gezinstaken, tijd vrijmaken voor de relatie, samen consequent opvoeden en communiceren met elkaar over ouderschap, de do's en don'ts bij het ruziemaken met je partner en problemen die een invloed kunnen hebben op de partnerrelatie.

Het tijdschrift **BOTSing** van de Gezinsbond is gericht naar ouders met tieners en heeft een oplage van 50.000 exemplaren. In 2007 verscheen een editie die volledig over de partnerrelatie van ouders was

opgebouwd. Onder andere de midlife-fase en tijdsgebrek in combinatie met opgroeiende pubers worden toegelicht als factoren die een druk op de partnerrelatie kunnen leggen. Andere artikels in dit nummer richten zich op nieuw samengestelde gezinnen, ouders met een handicap en lesbische ouders.

Het driemaandelijks tijdschrift '**Rondom Gezin**' van Gezinspastoraal schenkt aandacht aan relationele thema's, met o.a. artikels over verschillen tussen partners, intercultureel huwen, duurzame relaties en spiritualiteit.

In het '**ABC van baby tot kleuter**', een brochure die iedere ouder ontvangt bij het eerste bezoek van Kind en Gezin, wordt de eerste anderhalve bladzijde gewijd aan 'de nieuwe rol als ouder' en het 'samen ouder zijn'. Tijd maken voor elkaar en het zoeken naar een gemeenschappelijk standpunt over opvoedingsprincipes en een rolverdeling zijn de uitdagingen die in dit hoofdstuk aan bod komen.

Het ledenblad van **KVLV** gaat in artikels in op de communicatie tussen partners. Vaak wordt de insteek van opvoeding gebruikt, om ouders uit te nodigen werk te maken van hun partnercommunicatie.

Eén van de bevroegde **CAW's** schrijft artikels over vragen en problemen in partnerrelaties in regionale- of stadsmagazines.

Eind 2012 brengt het **Triple P-magazine** een nummer uit over 'samen opvoeden' met artikels over meningsverschillen en communicatie in een partnerrelatie.

Vormingen, cursussen en vaardigheidstrainingen

Via de zoektocht op het internet vinden we 30 verschillende organisaties die vorming of educatieve pakketten aanbieden m.b.t. het ondersteunen van partnerrelaties. De organisaties werken vanuit een verschillende achtergrond, wat een diversiteit aan werkvormen en thema's oplevert.

Daarnaast organiseren een aantal bibliotheken lezingen van auteurs die een boek over partnerrelaties hebben geschreven. Deze voordrachten worden hier niet verder besproken. Sommige bibliotheken brengen een deel van hun collectie visueel zichtbaar onder het thema partnerrelaties. We hebben geen zicht op het aantal bibliotheken die dit doen. Wellicht is deze aandacht afhankelijk van interesse van plaatselijke medewerkers.

Waarover?

Grofweg kunnen we de behandelde thema's als volgt indelen:

1. Het **beklemtonen van de autonomie en het eigen aandeel in de relatie**. Er wordt gewerkt aan het idee van ideaalbeelden over de ander, zelfwaardering, zelfinzicht, de eigen persoonlijkheid of aan het voor zichzelf opkomen. Dergelijke onderwerpen komen in 5 programma's voor.
2. Het **vergroten van het inzicht in relaties**.
  - a. 8 programma's geven inzicht in de verschillen tussen partners. Specifieke thema's die aan bod komen zijn man-vrouw-verschillen, interculturele verschillen en verschillen die naar boven komen in relaties na de leeftijd van 50 jaar.
  - b. In 3 programma's komt de invloed van en de relaties met anderen (familie of vrienden) uitdrukkelijk aan bod.
  - c. Ook deze thema's kunnen het inzicht in partnerrelaties vergroten: inzicht in de kwaliteiten van de relatie, geluk in partnerrelaties, samenleven en trouwen vroeger en nu, fabeltjes over de liefde, behoeften, verborgen angsten, liefdevolle en helende relaties, boosheid, het mannelijke en vrouwelijke in iedereen, verlangens, belemmerende patronen, het verloop van een duurzame samenleefrelatie, wat houdt mensen samen.
3. Een aantal vormingen kunnen we onder de noemer '**relatieverdieping**' plaatsen: relaties oprechter en waardevoller maken, werken aan intimiteit en verbondenheid, werken aan duurzame liefde.
4. We merken dat sommige vormingen een aantal **tips** meegeven: hoe de relatie fris en levendig houden, origineel blijven voor elkaar, de relatie open houden, de ander respecteren en waarderen, duidelijk maken dat je van elkaar houdt, tijd nemen voor elkaar en plezier maken, goede seks, een warme gevoelsband scheppen, ingaan op elkaars noden, gezond omgaan met stress, vastgeroeste patronen, patronen of overtuigingen die de weg naar elkaar versperren, batterijen opladen en de kloof tussen partners overbruggen.
5. Er komen een aantal **relatievaardigheden** aan bod:
  - a. Communicatie (met thema's zoals communicatie met het hart, authentiek spreken, empathisch luisteren, geweldloze communicatie, effectief communiceren)
  - b. Conflicten oplossen of aanpakken, elkaar vergeven, verzoening, pijn uit het verleden aanpakken

- c. Omgaan met verschillen, herkennen en waarderen van verschillen, onderhandelen bij verschillen
6. Tenslotte zijn een aantal programma's gericht naar een aantal **specifieke situaties en doelgroepen**: nieuw samengestelde gezinnen, personen met een psychisch zieke partner, gearrangeerde huwelijken, huwelijksmigranten, gemengde relaties, partnerschap na een zwaar ongeval of bij niet aangeboren hersenletsel, relaties bij personen met een handicap, personen met adhd, met autisme of de ziekte van parkinson. Een aantal programma's hebben een uitdrukkelijk christelijke achtergrond.

Doelstelling

Niet alle vormingsinitiatieven vermelden wat ze wensen te bereiken met hun aanbod. Bij de initiatieven die dat wel doen, kunnen we volgende doelstellingen onderscheiden:

1. Inzicht krijgen (in zichzelf, in de relatie, in communicatie- en gedragspatronen, in de uitdagingen van moderne relaties, in belastende problemen, in grote en kleine verschillen)
2. Het vergroten van vaardigheden (vaardigheden aanreiken om sterker betrokken te zijn op elkaar, als partners communicatievaardig worden, oefenen om voor jezelf op te komen in je relatie, constructief leren omgaan met conflicten, anders reageren op mensen en situaties die boosheid oproepen)
3. De kwaliteit van de partnerrelatie op zich verbeteren (verbinding en communicatie in de relatie verdiepen, groeien in de partnerrelatie, een relatie met meer plezier én kansen ontdekken in het samenwerken en samenleven met elkaar, de relatie nieuwe energie, inzichten, inspiratie, onderbouwing en tijd voor elkaar te geven, de vitaliteit en authenticiteit van je partnerrelatie voeden, evolueren van een liefde die neemt naar een liefde die geeft, liefde en harmonie creëren in relaties, valstrikken in een relatie ontlopen en herkennen, zichzelf beter leren kennen, bewuster en kritischer leven, op zoek gaan naar nieuwe openingen om met elkaar in relatie te zijn, gelukkig te zijn)

Hoe?

Bij algemene, brede vorming varieert de werkwijze: het aanbieden van een lezing, een film of van getuigenissen van koppels, het oefenen van vaardigheden, het uitwisselen van ervaringen, in gesprek gaan met de eigen partner of interactie met andere deelnemers via een praatcafé.

Het 'oefenen' komt eerder aan bod bij meer intensieve vormingen. We kunnen dan eerder van 'training' spreken.

Een aantal cursussen vereisen dat men met beide partners aanwezig is. Na een theoretische of meer praktische uiteenzetting, wordt het koppel aan het werk gezet om zelf te oefenen. Soms gebeurt dit informeel, bv. wanneer de cursus wordt voorafgegaan door een etentje.

Sommige cursussen worden aangeboden met een verblijf.

Een aparte methodiek bestaat uit gezinskringen. De leden dialogeren over een gekozen onderwerp a.d.h.v. een maandelijks bijeenkomst bij één van de kringleden thuis. Eventueel leidt een spreker het thema in.

Intensiteit en prijs

De aangeboden vormingen verschillen erg qua intensiteit en prijs. Sommige vormingen worden gegeven in een halve dag of tijdens een avond, andere vormingen worden in een reeks aangeboden en er bestaan ook cursusweekends.

Voor een vorming van een dagdeel vinden we vormingen die gratis doorgaan en prijzen van 5 tot 12 euro.

De prijzen van vormingen die één of meerdere volledige dagen doorgaan, variëren van 15 tot 100 euro per dag.

Bereik

In onze vragenlijst hebben we de vraag gesteld naar het aantal personen die met de aangeboden cursussen, vormingen en vaardigheidstrainingen worden bereikt.

De christelijk geïnspireerde weekends of midweek van Encounter Vlaanderen kunnen op veel belangstelling rekenen. De laatste twee jaar werden meer dan 500 personen bereikt.

Ook de cursus 'In balans als ouder' van de gezinsbond heeft in 2012 een aanzienlijk aantal deelnemers aangetrokken. Deze cursus werd in 2012 19 keer georganiseerd, met 15 à 40 deelnemers per bijeenkomst.

Ongeveer een 500-tal personen per jaar nemen deel aan de cursussen van Persoonlijkheid en Relaties.

Knelpunten

Vijf respondenten uit het vormingswerk geven knelpunten aan m.b.t. een aanbod rond partnerrelaties:

- Het is een gevoelig onderwerp. Werken aan een relatie, betekent ook werken aan zichzelf en zich kwetsbaar durven opstellen. Deelnemers praten niet graag openlijk over problemen thuis. De schijn wordt vaak hoog gehouden wanneer het gaat om het relatieleven.
- Een gebrek aan interesse bij mannen, het merendeel van het publiek bestaat uit vrouwen.
- Afdelingen voelen zich niet aangesproken om een vorming over relaties te organiseren.
- Lagere economische klassen zijn moeilijk bereikbaar.
- Een goed aanbod hangt af van goede sprekers.

Suggesties

We hebben nagevraagd welke suggesties de vormingsinitiatieven kunnen doen naar een betere ondersteuning van de partnerrelatie.

Een eerste categorie van suggesties situeert zich op het domein van bewustwording.

- Men moet beseffen dat aan een relatie gewerkt moet worden, dat een relatie niet evident is, maar inzet en bewuste keuzes vraagt.
- Men moet beseffen dat goede partnerrelaties bijdragen tot het beter functioneren in gezin, werk en sociaal leven.

- Een boodschap 'van algemeen nut' kan wijzen op het belang van duurzame partnerrelaties. In de media komt deze boodschap te weinig aan bod. Er worden verschillende mogelijkheden aangehaald: spotjes op radio en tv, advertenties in kranten, een Valentijnsactie, getuigenissen van bekende Vlamingen over hun duurzame relatie, een sensibiliseringsactie om koppels die relatiemoeilijkheden ondervinden de stap te doen zetten naar hulpverlening om hun relatie nog een kans te geven.
- Het thema mag in ieder geval niet geproblematiseerd worden.

Een tweede categorie geeft aanbevelingen om het aanbod beter bekend te maken.

- Een portaalsite met alle initiatieven voor de ondersteuning van partnerrelaties kan helpen om het aanbod beter bekend te maken.
- Er moeten meer wegen zijn om het aanbod te publiceren.

We kregen een aantal suggesties over de inhoud en organisatie van het aanbod.

- Een eenmalig programma resulteert niet in blijvende resultaten, navorming of steun van een sociaal netwerk zijn noodzakelijk.
- Het vormingsaanbod situeert zich binnen een breder ondersteunend beleid: ook kinderoppasdiensten en andere praktische ondersteuning zijn belangrijk om de druk op de partnerrelatie te verminderen.
- Het aanbod moet gericht zijn op waar hedendaagse koppels vandaag nood aan hebben.
- Een goede relationele en seksuele vorming op school, in de jeugdbeweging,... draagt bij aan latere goede partnerrelaties. Dit mag niet beperkt worden tot het louter biologische.
- Koppels moeten leren communiceren met elkaar: eigen gevoelens uiten, de ander niet veroordelen, negatieve communicatiepatronen doorbreken.
- Het horen van getuigenissen en ervaringen heeft meer effect dan een theoretische lezing.
- In een uitwisseling zouden jonge en oudere koppels bij elkaar kunnen worden gebracht om te spreken over uitdagingen en dynamiek binnen een partnerrelatie.

Relatiebegeleiding en relatietherapie

Centra voor Algemeen Welzijnswerk

Via de zoekopdracht in de interprovinciale sociale kaart vinden we volgens de weerhouden trefwoorden 45 verschillende afdelingen van de Centra voor Algemeen Welzijnswerk. Vooral de afdelingen met een specifieke opdracht naar relaties en gezinnen zijn vertegenwoordigd. Verschillende benamingen worden daarvoor gehanteerd: de Centra voor Levens- en Gezinsvragen, de Centra voor Levensvragen en Relatieproblemen, het Gezins- en Relationeel Werk, de afdeling Relatie en Welzijn, het Gezins- en Relationeel Persoonswerk en het Centrum voor Gezins- en Relationeel Welzijnswerk.

Negen van deze afdelingen hebben een antwoord op de vragenlijst teruggestuurd.

We geven enkele voorbeelden hoe het aanbod t.a.v. relatiemoeilijkheden wordt bekend gemaakt:

- “Relatiebegeleiding. De hulpverlener helpt jullie om gevoeligheden bespreekbaar en begrijpbaar te maken zodat jullie in de relatie tot een betere verstandhouding kunnen komen.”
- “Wel of niet scheiden? Soms slagen jullie er als partners niet zelf in om jullie relatieproblemen op te lossen. De hulpverlener helpt jullie om de situatie bespreekbaar te maken, zodat jullie samen een beslissing kunnen nemen. Dit kan leiden tot het verder zetten van de relatie of tot scheiding.”
- “Centrum voor Levensvragen en Relatieproblemen. Hier kan je als volwassene terecht voor allerlei hulpverlening: informatie, advies, een vertrouwelijk gesprek of begeleiding. Alle hulp is gratis. Onze hulpverlening situeert zich op maatschappelijk vlak, psychosociaal vlak, relationeel vlak.”
- “Het Centrum voor Levens- en Gezinsvragen (CLG) richt zich naar volwassenen met individuele, relationele en/of seksuele problemen, naar ouders met opvoedingsvragen en naar mensen met scheidingsproblemen.”

Alle CAW's die onze vragenlijst beantwoordden, zeggen frequent met relatiemoeilijkheden in contact te komen. Sommige CAW's zeggen dat ze er dagelijks mee in contact komen en dat een groot deel of het grootste deel van de vragen over dit thema handelen. Andere CAW's zijn meer specifiek: in het afgelopen jaar vonden 120 begeleidingen plaats m.b.t. relatieproblemen, bij een ander CAW zien we dat in 23% van de aanmeldingen de partnerrelatie het eerste probleem is, een ander CAW telt 600 vragen rond relaties, nog een ander CAW heeft in 2011 aan 646 cliënten relatie-, scheidings- of ouderschapsbegeleiding aangeboden (in 10% van de cases ging het om 'pure' relatietherapie), 20 tot 25% van de cliënten geeft moeilijkheden in de relatie aan of de helft van de cliëntvragen gaan in over de partnerrelatie.

Via het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk hebben we informatie ontvangen over hoe het thema partnerrelaties plaats krijgt in de verschillende CAW's in Vlaanderen: de onthaalwerking van de CAW's kreeg in 2011 meer dan 47.000 vragen over relationele problemen binnen het gezin en de partnerrelatie. Voor meer dan 25.000 van deze vragen werd een begeleiding opgestart. Daarnaast werden meer dan 4.000 vragen gesteld over seksualiteit en geboorte. Daarvoor werden 736 mensen begeleid binnen de CAW's.

De thema's die worden aangemeld, betreffen: partnerkeuze, conflict tussen partners, partnergeweld, psychische problemen binnen een relatie, vragen rond seksualiteit, stalking, materiële en financiële problemen, problemen met opvoeding van de kinderen, afgrenzen ten aanzien van familie, zelfzorg, juridische vragen, partnerrelatieproblemen op het vlak van communicatie, gezinspatronen, genderidentiteit, rolpatronen gezondheidsproblemen, rouwverwerking, scheiding, problematiek van nieuwsamengestelde gezinnen, vragen rond seksuele problematiek (in zeer beperkte mate). Deze opsomming van thema's komt overeen met de omschrijving van thematieken die in de sociale kaart aan bod kwam.

Het aanbod krijgt op verschillende manieren vorm. Sommige CAW's bieden enkel relatiebegeleiding aan, anderen ook relatietherapie. Relatiebegeleiding gaat daarbij eerder in op de kwaliteit van de relatie of de verstandhouding tussen de partners. Relatietherapie gaat eerder in op patronen in een relatie en werkt volgens een specifieke methode. Eén CAW organiseert ook cursussen relatiebekwaamheid op de middelbare school.

Verder vermelden de bevroegde CAW's een aanbod op het vlak van ouderschapsbemiddeling, scheidingsbemiddeling, gespreksgroepen na echtscheiding, intrafamiliaal geweld. Hoewel dergelijke initiatieven de kwaliteit van (toekomstige) relaties kan verbeteren, behoren ze niet tot de kern van deze studie en worden ze niet verder besproken.

De CAW's hebben een voorkeur voor gesprekken met beide partners. Wanneer individuele begeleiding wordt aangeboden, dan gaat het om begeleiding in de beslissing om de relatie al dan niet verder te zetten of wordt gepoogd om de afwezige partner in het gesprek aanwezig te maken. Ook worden gezinsbegeleiding of -therapie en groepsgesprekken aangeboden.

Concreet wordt gewerkt aan: de verstandhouding en communicatie tussen partners, het herstel of het constructief afbreken van de partnerrelatie, inzicht verwerven in de invloed van patronen, ondersteuning bij gebeurtenissen die de partnerrelatie verstoren, het bespreekbaar maken van de seksuele relatie, een evenwicht vinden tussen de sociale omgeving en de maatschappelijke rollen, begeleiding en training over het seksueel functioneren.

Begeleidingsgesprekken duren één tot anderhalf uur. De hulpverleners geven begeleidingen aan van 1 maand tot verschillende jaren, 10 sessies of er wordt na 5 sessies geëvalueerd. Aanvullend worden mail, chat of telefoongesprekken gebruikt.

De achtergrond van de hulpverleners verschilt: sommige hulpverleners zijn gevormd door de contextuele of narratieve therapie, anderen hebben een bemiddelingsopleiding gevolgd, nog anderen werken met gedragstherapie. Eén CAW vermeldt specifiek: Yung, Jurg Willi, Nagy, Vansteenwegen, Luyens, EFT, Watzlawick. Psychotherapie, met een achtergrond in communicatieleer, Jurg Willi en de hechtingsleer worden ook door een ander CAW genoemd. Een ander CAW benadrukt verder het laten inzien van domeinen die nog goed lopen.

Dit komt overeen met de aanwezige disciplines die we in de sociale kaart terugvinden: psychologen, psychotherapeuten, maatschappelijk assistenten. Soms vermeldt de sociale kaart eveneens vanuit welke invalshoek de hulpverlener werkt: systemisch, contextueel, analytisch, cliëntcenterend, empowerment/ gedrag-, systeem- of psychodynamische therapie.

De dienstverlening van de CAW's is meestal gratis. Soms wordt een bijdrage naargelang het inkomen gevraagd of is een tarief van 6 of 12 euro per begeleiding van toepassing. Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk merkt op dat in de nabije toekomst alle begeleidingen in een CAW gratis zullen zijn.

De werking van CAW's is gericht op kwetsbaren in de samenleving. Sommige CAW's beperken hun aanbod tot personen die omwille van financiële beperkingen niet in private hulpverlening terecht kunnen. Toch merkt één van de bevroegde CAW's op dat op dit moment vooral tweeverdieners worden bereikt.

Eén CAW wil vooral inzetten op verlieservaringen (van werk, ouder, kind, ..) en de geboorte van een kind.

De CAW's zijn lokaal verankerd in een netwerk van hulp- en dienstverlening. Samenwerking gebeurt met justitie, artsen, VDAB, OCMW, steden en gemeenten, CGG's, PAAZ-afdelingen, psychiatrische thuiszorg, psychiaters, privétherapeuten, Vertrouwenscentra Kindermishandeling, jeugdhulp en bijzondere jeugdzorg, scholen en clb's, advocaten en mutualiteiten.

Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk ondersteunt de CAW's m.b.v. informatie, uitwisseling en ondersteuning. Zo worden bijvoorbeeld vier keer per jaar reflectiegroepen over gezins-, relationele en psychische problemen georganiseerd. Actuele ontwikkelingen en methodieken worden besproken.

Uit de bevraging weerhouden we volgende knelpunten en voorstellen m.b.t. de ondersteuning van partnerrelaties:

- Een CAW pleit ervoor om zelf relatietherapie in hun aanbod te houden. Ze benaderen mensen vanuit hun kracht en vinden therapie effectief in preventie van toekomstige patronen. Daartoe hebben ze medewerkers nodig die een therapie-opleiding hebben gevolgd.
- Een CAW wil meer bekendmaking van laagdrempelige gratis hulpverlening voor partners met relatieproblemen en wil de drempels naar scheiding verhogen. Een ander CAW pleit voor sensibilisering voor jonge mensen en jonge gezinnen.
- Twee CAW's willen een groter preventief aanbod bij relatieproblemen (aanbod relatietherapie en -begeleiding).
- Alle bevroegde CAW's melden een tekort aan personeelsmiddelen om een bijkomend aanbod te realiseren. Het gaat telkens om een vorm van vormingsaanbod:
  - Lezingen, info-avonden en panelgesprekken
  - Groepswork met lotgenotengroepen (bv. eenoudergezinnen) of gespreksgroepen met gescheidenen, waarbij ook de partnerrelatie die men achter de rug heeft, wordt onderzocht en ziet wat men eruit kan leren.
  - Gespreksgroepen met koppels waarbij koppels zich kunnen verdiepen in de partnerrelatie, zonder dat ze ernstige problemen hebben. Groepen kunnen een versterkend effect hebben, soms meer dan individuele hulpverlening.
  - Sociale vaardigheidstrainingen, cursussen weerbaarheid en vormingen rond relaties en seksualiteit voor volwassenen (met de bedenking dat mensen moeilijk te motiveren zijn om dergelijke cursussen te volgen).
  - Vorming relatievaardigheden voor jonge mensen.
  - Een aanbod voor koppels om te werken aan het boeiend houden van een relatie en aan communicatievaardigheden.
- De maatschappelijke en economische context legt een grote druk op koppels en gezinnen. Het beleid moet ook inzetten op het versterken van buurtweefsel, op kinderen, jongeren en jonge gezinnen en moet werken aan verbinding.

Preventie en vorming behoort tot de opdrachten van een CAW, maar deze werkvormen komen zeer beperkt in de bevraging naar voor. We merken wel dat CAW's zich bewust zijn van deze beperking en dat ze dergelijk aanbod belangrijk vinden.

OCMW's

Via de zoekopdracht in de sociale kaart en de bevraging zien we dat OCMW's niet expliciet op ondersteuning van de partnerrelatie inzetten. Er komen zes OCMW's in onze zoekopdracht in de sociale kaart naar voor, maar extra informatie over het aanbod m.b.t. relatieproblemen ontbreekt.

Twee OCMW's reageerden op de vragenlijst, maar zeggen geen uitdrukkelijke expertise over begeleiding van de partnerrelatie in huis te hebben.

Huisarts

Via de beroepsorganisatie van huisartsen vonden we geen informatie over de ondersteuning van partnerrelaties. We vermelden wel een masterproef in het kader van de opleiding huisartsengeneeskunde die een zicht wil krijgen op de aanpak van relatieproblemen door de huisarts (Duijndam, 2012).

Gegevens uit het registratiesysteem van huisartsen geven aan dat 76 mannen en 176 vrouwen per 1000 patiëntencontacten relatieproblemen aanmelden bij de huisarts. Duijndam bevroeg 27 huisartsen. Daaruit blijkt dat huisartsen vaak geconfronteerd worden met 'het uit elkaar groeien' van de partners. Verder worden moeilijkheden over het ingaan van een nieuwe levensfase en vreemdgaan aangemeld. Huisartsen peilen naar relatieproblemen bij depressieve of psychosomatische klachten. Na een eerste aanmelding, maken huisartsen een langere afspraak van 30 tot 45 minuten om dieper op de problemen in te gaan. De huisarts doet een beperkte interventie: wanneer geen verbetering optreedt of de problemen te complex zijn, verwijst hij of zij door naar meer gespecialiseerde hulpverlening (CGG, CAW of privétherapeuten of –psychologen).

Uit de studie blijkt dat huisartsen vragende partij zijn voor een beter georganiseerde hulpverlening m.b.t. relatieproblemen, vooral voor betaalbare psychische consulten of minder lange wachtlijsten in de tweedelijns hulpverlening. Concreet worden voorstellen gedaan om een vrijwillig opleidingsaanbod over de aanpak van relatieproblemen te organiseren en om deze specifieke hulp op te nemen in een nomenclatuurnummer.

Locoregionaal Gezondheidsoverleg en -organisatie (LOGO's)

We hebben antwoorden ontvangen van 4 LOGO's. De Vlaamse Logo's werken rond de zes Vlaamse gezondheidsdoelstellingen en hebben daarbinnen geen uitdrukkelijke opdracht m.b.t. partnerrelaties. De Logo's geven aan dat het thema gedeeltelijk aansluit bij hun aanbod en opdrachten:

- Het thema komt af en toe aan bod bij de Goed-Gevoel-Stoel, een methodiek om rond geestelijke gezondheid te praten met kansengroepen.
- Bij rookstopbegeleiding kan de partnerrelatie een aspect zijn.
- Een aantal nieuwe projecten zijn gericht op opvoedingsondersteuning m.b.t. tabak, alcohol, illegale drugs, gezonde voeding en bewegen.

- In het kader van het Vlaams actieplan suïcidepreventie werken Logo's aan het bevorderen van geestelijke gezondheid: het versterken van partnerrelaties wordt er niet expliciet genoemd. Via de campagne 'Fit in je hoofd' wordt aan geestelijke gezondheidsbevordering in het algemeen gewerkt.
- De Logo's werken samen met VIGez en de coach geestelijke gezondheid aan relationele vorming op school.

Het thema is m.a.w. niet opgenomen in de huidige opdracht van de Logo's. Uit het antwoord van één van de Logo's kunnen we opmaken dat een toekomstig aanbod niet wordt uitgesloten:

“Desondanks lijkt het een zeer relevant item (gezien het hoge aantal (v)echtscheidingen en de impact ervan op de partners en de kinderen). Ook een goede opvang van mensen tijdens/na echtscheiding lijkt belangrijk omwille van de emotionele en financiële impact ervan. (Door echtscheidingen komen mensen vaak in armoede terecht).

Het Logo heeft heel wat expertise in huis m.b.t. geestelijke gezondheidsbevordering (o.a. naar onderwijs) en heeft door haar unieke positie m.b.t. lokale netwerking heel wat troeven om samen met partners een eventueel aanbod in de regio te promoten en te implementeren.”

Regioverpleegkundigen en consultatiebureaus van Kind en Gezin

We kregen van vijf regioteams van Kind en Gezin een reactie op onze vragen m.b.t. het aanbod van regioverpleegkundigen en consultatiebureaus.

Uit deze antwoorden kunnen we concluderen dat vragen over de partnerrelatie zelden spontaan door de ouders worden gesteld. Toch komen partnerrelatieproblemen heel frequent in de dienstverlening van Kind en Gezin aan bod.

Regioverpleegkundigen polsen zelf naar de gezinscontext, de onderlinge taakverdeling, de draagkracht van de ouders, de gevoelens van beide ouders omtrent hun ouderschap en hoe de vader de moeder ondersteunt. Via deze vragen komen soms relatieproblemen naar voor: problemen i.v.m. de betrokkenheid van de partner, men ervaart minder steun dan verwacht door de partner, het verschil in opvoedingsstijl tussen beide, tijdsdruk en combinatie van werk, vrije tijd en het gezin, beide partners brengen niet evenveel tijd met de baby door, onbegrip naar elkaar, vermoeidheid, overgevoeligheid, partners hebben moeite met het vinden van een nieuw evenwicht in hun rol als ouders en als partners.

De regioverpleegkundigen luisteren naar het verhaal, geven informatie en advies.

Men verwijst indien nodig door naar een pedagogisch adviesmoment, het informeel netwerk, de gezinsbond, de huisarts, kraamzorg, het CAW, het CGG, het Huis der gezinnen of de website van de Scheidingsschool.

Tijdens pedagogische adviesmomenten komt de partnerrelatie uitdrukkelijk aan bod: er wordt samen met de ouders bekeken wie welke taak in de opvoeding opneemt en hoe men hierin elkaar kan ondersteunen. Soms twijfelen partners aan elkaars opvoedingsvaardigheden.

Ze formuleren volgende knelpunten en suggesties:

- Het contact op een consultatiebureau is te kort om relatieproblemen te bespreken.
- Het bespreken van een thematiek zoals relatieproblemen vereist dat er een vertrouwensband is opgebouwd tussen de regioverpleegkundige en de ouders. Tijdens de

eerste contacten komt het onderwerp daarom nauwelijks aan bod. Een ander regioteam zegt echter dat de thema's verschillen naargelang de timing van het huisbezoek, maar vragen komen al vanaf het eerste bezoek naar voor.

- Koppels met jonge kinderen moeten ook op andere vlakken worden ondersteund, bijvoorbeeld door voldoende kinderopvang, occasionele opvang voor zieke kinderen en praatgroepen voor jonge ouders. Ook de tien dagen vaderschapsverlof is een belangrijke maatregel.
- Er moet meer bekendmaking zijn omtrent de transitie van partner naar ouder als één van de grootste veranderingen in het leven.
- De media moeten een correcter beeld geven over gezinnen: het perfecte gezin bestaat niet.
- Er moeten educatieve programma's en vorming in het onderwijs aangeboden worden over relaties en gezinsvorming. Daarbij moet men leren dat men keuzes moet maken.
- Ouders moeten dit onderwerp in een beperkte groep kunnen bespreken of lezingen kunnen bijwonen van sprekers die het onderwerp uitdiepen.
- Bij relatie- of opvoedingsproblemen is het moeilijk wanneer de familie niet in de buurt woont. De overheid moet mogelijkheden creëren zodat mensen hun sociaal netwerk kunnen onderhouden.
- Er moet een laagdrempelig aanbod zijn inzake relatieproblemen, net zoals dat bestaat voor opvoedingsondersteuning.

Vanaf 2014 zal een decreet over de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning in voege treden. Consultatiebureaus en preventieve medische consulten van Kind en Gezin kunnen worden ondergebracht in een Huis van het Kind. Huizen van het Kind zullen bestaan uit lokale samenwerkingsverbanden en zullen het aanbod van preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten ter bevordering van ontmoeting en sociale cohesie samenbrengen. Het voorontwerp van decreet laat toe dat ook andere initiatieven aansluiten. Het zou dus mogelijk zijn om lezingen, groepsbijeenkomsten of een laagdrempelig aanbod gericht op de ondersteuning van de partnerrelatie in Huizen van het Kind onder te brengen. Wanneer dit bovendien kan beschouwd worden als 'vernieuwend aanbod', dan zou dit volgens het huidige voorontwerp in aanmerking komen voor een extra subsidie.

Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB)

De CLB's hebben geen aanbod wat betreft de ondersteuning van de partnerrelatie. Het wordt niet in hun opdrachten omvat en ze krijgen er bijna geen vragen over. Ze wensen deze taak in de toekomst ook niet op te nemen. Ze vinden het wel belangrijk dat kinderen en jongeren opgroeien in gezinnen met een goede partnerrelatie. CLB's komen bijvoorbeeld wel in contact met schoolgerelateerde conflicten tussen partners. In dat geval zullen ze bemiddelen of doorverwijzen naar gepaste hulpverlening. M.b.t. deze conflicten heeft het GO en het CLB GO materialen ontwikkeld voor scholen om hiermee om te gaan. In de brochure 'Ouders en school, een hechte tandem voor uw kind' wordt bv. gevraagd dat ouders zich engageren om samen op een oudercontact aanwezig te zijn.

Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (CGG)

In de sociale kaart vermelden enkele CGG's dat ze relatie-, echtpaar- en gezinstherapie aanbieden. De hulpverlening is o.a. gericht op "relationele factoren die de geestelijke gezondheid van personen, gezinnen of groepen bedreigen of verminderen".

Er wordt gewerkt vanuit een psychodynamisch, systeemtheoretisch en klinisch-antropologisch perspectief en met een multidisciplinair team van psychiaters, psychologen en maatschappelijk assistenten.

In onze bevraging hebben we een antwoord van vijf Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg ontvangen. Hoewel het aanbod in onze zoekopdracht in de sociale kaart aan bod kwam, zien de meeste centra relatiebegeleiding of –therapie niet als één van hun kerntaken. De centra hebben een aanbod ten aanzien van personen met psychische problemen. Vaak hebben die cliënten ook relatieproblemen. Partnertherapie en –begeleiding wordt binnen deze context aangeboden. Psychisch zieke cliënten worden ondersteund in de communicatie met hun partner over hun probleem, de partners worden ondersteund in het omgaan met hun psychisch zieke partner.

Eén centrum meldt dat in het voorbije jaar 1887 cliënten werden behandeld, waarvan 130 specifiek behandeld werden m.b.t. relatieproblemen.

Een ander centrum meldt een specifiek aanbod koppeltherapie te hebben, afhankelijk van de hulpvraag van de cliënt. Gemiddeld duurt een begeleiding vijf sessies. Het CGG richt zich naar mensen met een lagere sociaal-economische status.

Een besluit van de Vlaamse Regering van 5 oktober 2012 bepaalt dat de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg uniforme tarieven moeten hanteren voor niet-medische consultaties. Vanaf de inwerkingtreding zal een eerste consultatie na doorverwijzing of urgentiezorg in alle CGG gratis zijn. Een consultatie van maximaal één uur bij een psycholoog of maatschappelijk werker zal 11 euro kosten. In het kader van gezins-, ouder- of relatietherapie wordt onafhankelijk van het aantal deelnemende patiënten slechts eenmaal de persoonlijke bijdrage aangerekend.

Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG)

Drie CKG's hebben ons antwoorden op de vragen bezorgd.

Alle CKG's komen met partnerrelatieproblemen in contact, één CKG zegt dat tussen de 70 en 85% van de hulpvragen een partnerrelatieprobleem inhouden.

Het gaat om relationele spanning en verschillen in de aanpak van de opvoeding, maar ook om echtscheiding, nieuw samengestelde gezinnen, rouwprocessen, bemoeizorg grootouders en ouders, geweld of diversiteit in cultuur.

De CKG's werken met trainingsprogramma's zoals Triple P, oudertraining, STOP 4-7, Centrum Plus, Duplo, kwaliteitenspel en sociale vaardigheidstrainingen in het kader van de opvoeding.

Ze verwijzen door naar CAW's, CGG's en relatietherapeuten wanneer de relationele problemen breder gaan dan de opvoedingsproblemen.

Ze formuleren volgende knelpunten en suggesties:

- De stap naar relatiehulp is moeilijker dan naar opvoedingshulp. Deze drempel moet worden verlaagd.
- Er moet een beter georganiseerd en uitgebreider hulpverleningsaanbod komen.
- De kosten voor relatiehulp moeten omlaag.

Centra voor Integrale gezinszorg

De centra werken residentieel en/of mobiel. De hulpverlening is gericht naar gezinnen met jonge kinderen en zwangeren met ernstige problemen in het gezinsfunctioneren. De begeleiding wil dat gezinsfunctioneren verbeteren. Ook relationele problemen met de partner komen daarbij aan bod.

De Centra voor Integrale Gezinszorg komen frequent in contact met relatiemoeilijkheden. In één centrum komt dit bij alle gezinnen in begeleiding aan bod, in een ander centrum bij 4 op 5 residentiële begeleidingen en de helft van de mobiele begeleidingen. Thema's zijn onderlinge communicatie, taak- en rolverdeling, bezoekerregelingen, opvoedingsproblemen, materiële problemen, agressie, echtscheiding en bemiddeling. Naargelang het thema dat speelt wordt gezocht naar een passende methodiek om met relatieproblemen om te gaan, bv. communicatievaardigheden oefenen, relatiespel, duplo uitzetten, koppelgesprekken, agressiebeheersing, opvoedingsspel, videohometraining,...

Bijzondere Jeugdzorg

Van een thuisbegeleidingsdienst in de bijzondere jeugdzorg hebben we het antwoord gekregen dat in 75% van de caseload vragen en problemen i.v.m. de partnerrelatie aan bod komen. Dit vooral in functie van de opvoeding en de impact op kinderen. Thema's die aan bod komen zijn communicatie, een consequente en eensgezinde opvoedingshouding en het onderscheid tussen ouderschap en partnerschap in samengestelde of echtgescheiden gezinnen. De thuisbegeleidingsdienst werkt individueel, met het koppel of met het hele gezin a.d.h.v. begeleidingsgesprekken, de module partnerondersteuning in Triple P, met duplo,...

Ook in een begeleidingstehuis in de bijzondere jeugdzorg komen relatiemoeilijkheden voor bij de meerderheid van het cliënteel. Als thema's en vragen worden aangehaald: verschillen in opvoeding en huisregels, school, vrienden, de andere partner, ... Er wordt individueel of met beide partners op een contextgerichte manier gewerkt.

Een andere voorziening, die meerdere hulpvormen aanbiedt, komt frequent in contact met relatiemoeilijkheden omdat ze expliciet inzetten op de context van de jongere in begeleiding. Ze krijgen te maken met communicatieproblemen tussen partners, vervreemding van de kinderen van één van de partners, partnergeweld, relatieproblemen als gevolg van een psychische problematiek of middelengebruik, problemen met het ouderschap of de opvoeding. Via de methodiek van positieve heroriëntering wordt een plan opgesteld met het engagement van alle betrokkenen.

Verder kregen we een antwoord van een dagcentrum dat specifiek inzet op allochtone gezinnen. Ook dit centrum krijgt frequent te maken met ouders die worstelen met hun partnerschap en relatieproblemen hebben. Er zijn problemen met de verwachtingen t.a.v. elkaar, opvoedingsverantwoordelijkheden en met communicatie. Begeleiders proberen de ouders door te verwijzen of gesprekken over de conflicten aan te knopen.

Uit de knelpunten en suggesties die aangegeven worden door deze sector onthouden we dat het huidige aanbod te beperkt is voor de grote nood. De wachtlijsten zijn te lang of het aanbod is niet toegankelijk voor personen met beperkte financiële middelen.

Steunpunt Jeugdhulp merkt op dat de jeugdhulp frequent in contact komt met conflicten tussen partners of ex-partners en de negatieve gevolgen van een vechtscheiding voor kinderen. De jeugdhulpverlening wordt op die manier geconfronteerd met specifieke problemen: ouders zijn het oneens over de instemming met de jeugdhulp, door inzage in het dossier op de jeugdrechtbank worden conflicterende ouders op de hoogte gebracht van gevoelige informatie over de andere ouder, er zijn discussies over wie welke kosten moet dragen. Tijdige ondersteuning van partnerrelaties kan volgens het steunpunt voorkomen dat een aantal kinderen in de jeugdhulp terecht komt en dat de hulpverlening ten aanzien van een aantal kinderen vlotter verloopt. Volgens het steunpunt kunnen jeugdhulpverleners, maar ook diensten binnen opvoedingsondersteuning, gericht doorverwijzen naar CAW's. Verwijzers moeten daartoe voldoende op de hoogte zijn over het aanbod ter ondersteuning van de partnerrelatie.

Triple P-programma

We vroegen specifieke informatie op over de module 'partnersteun' binnen het Triple P-programma in de provincie Antwerpen. Deze module wordt in verschillende organisaties in de provincie Antwerpen aangeboden, echter enkel wanneer ouders deelgenomen hebben aan een Triple P oudertraining en conflicten tussen partners blijven aanslepen. CGG's, CKG's, organisaties in de bijzondere jeugdzorg en enkele privé-therapeuten bieden de module aan. De module bestaat uit 3 sessies en een afrondende sessie en behandelt drie thema's: communicatievaardigheden, problemen oplossen en relatiegeluk. Er wordt telkens eerst info gegeven, dan gewerkt met persoonlijke doelen en geoefend met rollenspel.

Zelfhulp

Er zijn geen zelfhulpgroepen in Vlaanderen die uitsluitend met moeilijkheden in de partnerrelatie aan de slag gaan. Er zijn echter wel wat groepen die werken met partners of familieleden van personen met een bepaalde problematiek. Op die manier komt het ondersteunen van de partnerrelatie wel aan bod.

Telefonische hulpverlening

In het jaarverslag van Tele-Onthaal van 2011 (Federatie van Tele-Onthaaldiensten) lezen we dat "relaties" het belangrijkste gespreksthema is en 38% van het totaal aantal oproepen uitmaakt.

Pastoraal werk

In pastorale gesprekken kunnen onder andere relatie- en huwelijksproblemen aan bod komen. De gesprekken zijn vertrouwelijk. Op internet wordt er naar verwezen via de website van gezinspastoraal en via de website van de interprovinciale sociale kaart.

De sociale kaart verwijst verder naar twee christelijke centra. In één centrum wordt vorming en hulpverlening aangeboden. Professionele hulpverleners met een systemische kijk helpen bij o.a. vragen over huwelijk en gezin, seksualiteit, echtscheiding, relatieconflicten of communicatie.

Een ander centrum voorziet in een verblijf van maximaal zes weken voor personen met vragen over zingeving (o.a. personen met relatieproblemen). Individuele begeleiding vanuit een systeemtherapeutische visie is mogelijk.

Vrijzinnig humanistische begeleiding

De Huizen van de Mens bieden gratis individuele begeleiding bij levensproblemen door vrijzinnig humanistische consultants. Twee huizen van de mens hebben gereageerd op de vragenlijst en melden dat partner- en relatieproblemen bij de aanmeldingen aan bod komen. Eén huis van de mens is meer specifiek: in 33 van de 145 begeleidingen in 2012 komt de partnerrelatie aan bod. Men werkt individueel, in uitzonderlijke gevallen wordt met beide partners gewerkt. Indien nodig wordt doorverwezen naar specifieke hulpverlening.

Daarnaast kunnen koppels een plechtigheid aanvragen. In een persoonlijke viering krijgen koppels de mogelijkheid om op een eigen manier te tonen hoe graag ze de andere zien.

Private hulpverlening

Er komen zes private initiatieven in de zoekopdracht uit de sociale kaart voor.

Eén initiatief dat werkt over de thema's scheiding, nieuwe gezinnen, ex-partnerschap, ouderschap en stiefouderschap. Via de gezinsbegeleiding komt partnerschap aan bod. Ondanks de specialisatie in nieuw samengestelde en scheidingsgezinnen, merkt het centrum dat steeds meer kerngezinnen hulp vragen. Het centrum werkt via een integratieve en contextuele benadering. Graag wil het centrum groepen voor partnerschap organiseren, waarbij (jong)volwassenen nadenken over de start van een relatie.

Een ander initiatief geeft advies via e-mail aan nieuw samengestelde gezinnen met vragen. Ook de partnerrelatie komt daarbij aan bod. De organisatie vindt dat betere ex-partnerrelaties kunnen bijdragen aan minder problemen in nieuwe relaties.

Ook de relatie- en gezinstherapie, aangeboden door Planning Rosa van de Socialistische Vooruitziende Vrouwen – Brabant (13 tot 27 euro voor psychologische hulp) en de relatie-, gezins- en sekstherapie & intensieve dagtherapie, door Context, Centrum voor Relatie-, Gezins- en Sekstherapie van KULeuven (23 tot 35 euro per persoon) komen aan bod in de sociale kaart.

We kregen 4 reacties van **relatietherapeuten** op onze vragenlijst.

Elke praktijk krijgt wekelijks één of meerdere aanmeldingen. Volgende thema's komen tijdens een relatietherapie aan bod: een relatiecrisis of -spanning, al of niet scheiden, een derde in de relatie, vervreemding en destructieve patronen, uit elkaar gegroeid zijn, verwachtingen van beide partners, dynamiek van en tussen beide partners, gezinsgeschiedenis, kwaliteiten, communicatiestijlen of verstoorde communicatie, opvoeding, seksuele problemen, verstoorde relaties met familie of nieuw samengestelde gezinnen.

Bij voorkeur werken de therapeuten met het koppel. Soms wordt met de partners apart gewerkt (bv. als de partner niet bereid is om mee te komen). Gesprekken duren een uur, anderhalf of twee uur. Men spreekt van 10 tot 20 sessies, 6 tot 10 sessies of een begeleiding van meerdere jaren.

Gesprekken gaan twee- of driewekelijks door, of wekelijks wanneer sprake is van een crisis of in het begin van een begeleiding. Alle therapeuten werken face to face.

Therapeuten focussen op de emoties, op destructieve patronen, verhelderen de vraag en vertalen de noden van partners die elkaar niet steeds verstaan. Als theoretische invalshoeken worden genoemd: EFT (Johnson), het belang van differentiatie en eigen groei van de partners (David Schnarch), contextuele therapie (IB Nagy) en systeemtherapeutische aanpak, communicatietheorie, transactionele analyse en hechtingstheorie.

De therapeuten geven zelf de prijs aan als een beperking van de doelgroep: ze zien enkel de personen die privétherapie kunnen betalen.

Twee praktijken geven aan te willen werken met groepen van partners:

- Gericht naar partners die naar patronen in hun relatie willen kijken en van elkaar willen leren onder begeleiding. De praktijk heeft er ervaring mee en meldt goede resultaten. Aan de andere kant vinden de koppels het een grote stap en is het financiële plaatje een drempel.
- Gericht naar partners die willen reflecteren over hun partnerrelatie voordat gezinsproblematieken escaleren. De praktijk meldt er onvoldoende tijd en ruimte voor.

Tegemoetkomingen

Een aantal mutualiteiten voorzien in een tegemoetkoming voor consulten bij een psycholoog of therapeut. De grootte van het bedrag en het maximum aantal terugbetalingen (van 5 tot 8 sessies per jaar) zijn afhankelijk van de regeling van het ziekenfonds. Psychologen en therapeuten rekenen doorgaans een bedrag tussen 30 en 90 euro per sessie aan, soms houden ze rekening met het inkomen van de cliënt.

De Voorzorg Antwerpen (socialistische mutualiteit) verwijst door naar 7 relatie- en gezinstherapeuten waar leden van de mutualiteit een therapiesessie van anderhalf uur voor een prijs van 42 euro kunnen volgen. Het normaal gangbare tarief voor dergelijke consultaties is 75 euro. Het voordeel geldt voor maximum 8 therapiesessies per jaar.

Het centrum voor gezinsplanning ROSA van de Federatie van Socialistische Mutualiteiten van Brabant biedt in de afdeling in Brussel onder andere relatietherapie aan. Dezelfde mutualiteit komt tussen in de kosten voor psychotherapie bij een licentiaat in de psychologie die geregistreerd is bij de Psychologencommissie. De tussenkomst bedraagt 10 euro per therapiesessie en geldt voor maximaal 6 sessies per jaar.

De liberale mutualiteit komt tussen in psychotherapie voor kankerpatiënten, hun partner en familie tot de tweede graad. De tussenkomst bedraagt 15 euro per sessie en geldt voor sessies bij psychologen geregistreerd bij de Psychologencommissie of bij een psychotherapeut die erkend is door de Landsbond van de Liberale Mutualiteiten.

Het Vlaams en Neutraal Ziekenfonds voorziet een tegemoetkoming voor psychologische begeleiding, gegeven door een master in de orthopedagogie of de psychologie. De tussenkomst bedraagt 10 euro per sessie, met een maximum van 50 euro per kalenderjaar.

Euromut voorziet een tegemoetkoming van 10 euro per raadpleging bij een licentiaat of master in de psychologie, voor een maximum van 6 sessies per kalenderjaar.

Buitenlandse voorbeelden

Campagnes en websites

De Britse organisatie Relate lanceerde in 2011 de campagne 'Heart-to-Heart'. De campagne wil mensen aanmoedigen om hulp te zoeken voor relatieproblemen vooraleer het tot een relatiecrisis komt. In een videoboodschap getuigen koppels en ze geven tips voor een goede partnerrelatie. Zo wil men aantonen dat er niets mis is met praten over partnerrelaties. De campagne is gekoppeld aan een 'health check' met de vraag 'Hoe gezond is jouw relatie?' en gebruikt de slogan 'Your relationship is precious... Why not look after it?'. In 2012 hebben 30.000 Britten de relatietest gedaan en de videoboodschap bekeken, daarnaast werd de boodschap verspreid via kranten en de radio.

Korrelatie, een Nederlandse stichting die wordt gesubsidieerd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de Nederlandse publieke omroep, stelde in een onderzoek vast dat 80% van de Nederlanders behoefte heeft aan advies en informatie via het internet wanneer ze geconfronteerd worden met relatieproblemen. De website 'relatieproblemenadvies' van Korrelatie biedt onder andere een relatiescan, informatie en oefeningen aan.

In Finland biedt een website van de Family Federation informatie aan over partnerrelaties, relatiebegeleiding- en therapie en relatiecursussen. Het aanbod is over het volledige land verspreid. Ze bieden ook telefonische hulpverlening aan. De hulplijn is elke donderdag bereikbaar, de dienstverlening is gratis en de telefoon wordt beantwoord door psychologen. Op de website kan men via een zoekfunctie op zoek naar relatiebegeleiding en –therapie. Sinds 1994 brengt Kataja Ry in Finland maar liefst 200 organisaties samen die cursussen voor koppels organiseren. De associatie wil het welzijn van gezinnen ondersteunen door zelfinzicht, communicatievaardigheden en creatieve probleemoplossing te bevorderen.

Ook in Australië wordt een brede waaier van hulp- en dienstverlening door de Family & Relationship Services gebundeld en bekend gemaakt via een website en folders. Het gaat over zelfhulp voor koppels, cursussen, groepsbijeenkomsten en relatiebegeleiding, aangeboden vanuit verschillende strekkingen. In de inleidende tekst lezen we het volgende: "We verwachten doorgaans niet dat we slagen in een activiteit zonder eraan te werken. We stellen doelen, leren nieuwe vaardigheden aan en vragen advies voor kwesties op het werk, op school, in sport of andere interesses. Dit zou hetzelfde moeten zijn voor onze relaties."

Vormingen, cursussen en vaardigheidstrainingen

Relatieondersteunend aanbod in verschillende landen: enkele voorbeelden

In de Verenigde Staten en Australië volgen respectievelijk de helft en 30% van de koppels een vorming voor ze (voor de eerste keer) gaan trouwen (Doss, 2009).

In 2002 werd in de VS het 'Healthy marriage initiative' opgezet. Het programma wil relatietevredenheid, communicatie, conflictoplossing, trouw, interactie en tijd voor elkaar, de band met elkaar en de kinderen, intimiteit en emotionele steun en duurzaamheid bevorderen. Verschillende activiteiten kunnen rekenen op subsidies, zoals sensibiliseringscampagnes, vorming in scholen, vorming voor koppels en programma's die werken aan relatievaardigheden (Coffin, 2009).

Het Noorse ministerie voor kinderen en gezin maakte in 1994 subsidies vrij voor organisaties die vormingen opzetten om partnerrelaties te ondersteunen. Met deze middelen werd onder andere een Noorse versie van het PREP-programma (zie verder) opgezet. Eind 2007 hebben meer dan 9.000 koppels het relatieprogramma gevolgd. Een ander relatieprogramma, Godt Samliv, wordt gratis aangeboden aan ouders binnen het eerste jaar na de geboorte van hun eerste kind. De Noorse overheid trekt hiervoor sinds 2004 budget uit (Hansen Helskog, 2009). Het programma bestaat uit een workshop van 7 uur waarin voorlichting en het uitwisselen van ervaringen centraal staan (Anthonijsz et al., 2010).

Aanbod in Family Centres

Begin 2014 gaat in Vlaanderen een decreet over de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning in voege. Huizen van het Kind zullen het aanbod ter bevordering van het welbevinden van gezinnen met kinderen en jongeren en aanstaande ouders samenbrengen op een centrale plaats of in een samenwerkingsverband.

De memorie van toelichting bij het voorontwerp van dit decreet maakt melding van uitgebouwde Family Centres in o.a. Australië, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. We kunnen stellen dat de Huizen van het Kind die men in Vlaanderen wenst op te richten, eerder Scandinavische modellen van Family Centres voor ogen hebben. In Zweden bestaan Family Centres sinds de jaren '70, met een grote toename van het aantal in het midden van de jaren '90. Alle gezinnen met kinderen onder de zes jaar moeten er terecht kunnen. Lindskov (2010) vergelijkt de centra in Zweden en Groot-Brittannië en merkt op dat de Zweedse centra meer open staan voor iedereen (en niet beperkt worden tot bepaalde groepen) en eerder een staats- dan wel een private gelegenheid zijn. Britse centra zijn bovendien gelinkt aan werkgelegenheid en kinderopvang, wat in Zweden niet het geval is.

De basisfilosofie van de gezinscentra in de Scandinavische landen, is dat het welzijn van kinderen sterk gelinkt is aan het welzijn van de ouders. Vanuit die optiek werken de centra aan de opvoedingsvaardigheden en ondersteunen ze de partnerrelatie van de ouders (Kekkonen, Montonen, en Viitala, 2012).

In Finland wordt de ondersteuning van de partnerrelatie als één van de doelstellingen van de family centres opgenomen. Relatieondersteunende programma's worden er aangeboden door organisaties zoals de Family Federation. De Family Federation biedt begeleiding, training en therapie. Gezinscounseling en -bemiddeling worden in Finland gratis aangeboden (Ministry of Social Affairs and Health, 2013).

Sinds het midden van de jaren '60 financiert de Australische overheid preventieve programma's die mannen en vrouwen moeten ondersteunen om positieve en stabiele (gezins-)relaties aan te gaan. De financiering bestaat uit een bedrag voor werkingsmiddelen en middelen die het systeem inkomensgerelateerd maken. Ongeveer een derde van de koppels die gaan trouwen volgen de programma's (Halford en Simons, 2005). De Family & Relationship Services in Australië ondersteunen community based services die met gezinnen, kinderen en de buurt werken. Het gaat om een brede waaier aan diensten, waar 'family relationship counselling' en 'mediation, family dispute resolution and family therapy' deel van uitmaken. De brede waaier aan dienst- en hulpverlening wordt er voorgesteld: zelfhulp (koppels vullen vragenlijsten in om zichzelf en elkaar beter te begrijpen of gaan aan de slag met dvd's, boeken, werkboeken en online programma's), cursussen en

groepsbijeenkomsten (over kinderen en opvoeding, levens- en financiële beslissingen, werkdruk, genderrollen), relatie- of individuele begeleiding en pre-marriage cursussen (voor wie gaat trouwen of gaat samenwonen). Naast dit preventieve aanbod wordt hulpverlening bij relatieconflicten aangeboden.

In het voorontwerp van het decreet betreffende de organisatie van een preventieve gezinsondersteuning wordt een relatieondersteunend aanbod alvast niet uitgesloten. Preventieve gezinsondersteuning moet immers het welzijn en de gezondheid van kinderen bevorderen, o.a. door opvoedingsondersteuning en het aanbieden van activiteiten om ontmoeting te stimuleren. Het decreet bepaalt enkel wat minimaal aanwezig moet zijn in een Huis van het Kind: verschillende actoren uit verschillende sectoren, zoals middenveldorganisaties, vrije beroepen en lokale besturen, kunnen op het aanbod aansluiten.

Prevention Relationship Enhancement Program (PREP)

Het PREP-programma werd in het midden van de jaren '70 in de Verenigde Staten ontwikkeld. Ondertussen werd het programma in verschillende landen bewerkt en toegepast. Het programma is een vorm van vaardigheidstraining en wordt als 'bewezen effectief' beschouwd. Koppels zijn na het programma meer tevreden over hun relatie, ze vinden dat hun relatie verbeterd is en er is een betere communicatie. Er is sprake van een positievere interactiestijl. Sommige effectstudies rapporteren een lager echtscheidingsrisico na het volgen van het programma. In Nederland liet het programma echter geen resultaat zien: in 1990 heeft de Vakgroep klinische persoonlijkheidspsychologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen/ Radboud Universiteit het PREP-programma tot een Nederlandse versie bewerkt. Er werden geen effecten van de interventie gevonden. Buitenlandse kritiek op het onderzoek merkt op dat de deelnemers behoorden tot een risicogroep, ze waren allen kinderen van gescheiden ouders (Anthonijsz et al., 2010).

We kunnen het programma als volgt beschrijven (Anthonijsz et al., 2010):

PREP werd in 1975 ontwikkeld door Markman, Stanley, Jenkins en Blumberg en richt zich op koppels die geen grote relationele problemen kennen, niet specifiek op koppels met kinderen. Het programma wordt vooral gevolgd door de blanke middenklasse.

De belangrijkste doelen van het programma zijn: verbeteren van de communicatievaardigheden; informatie over de basisprincipes van een relatie; het behouden en ontwikkelen van een gevoel van vriendschap, gezelligheid en spirituele kwaliteiten van de relatie; het leren omgaan met conflicten en het aanleren van vaardigheden om met elkaar om te gaan.

Binnen het programma werken de koppels onder andere aan hun communicatiestijl, het omgaan met elkaar als een team en het veranderen van onrealistische gedachten over het huwelijk.

Het standaardprogramma duurt ongeveer 10 à 15 uur en is gespreid over vijf tot zes weken.

Er bestaan verschillende versies, de algemene variant maakt gebruik van boeken, presentaties, dvd's waarin vaardigheden worden getoond en sprekers. Discussies vinden plaats in groepsverband en koppels gaan in tweetallen in gesprek over een aantal onderwerpen. Eventueel gebruiken de leiders rollenspellen om de thema's te verduidelijken. De koppels krijgen ook een werkboek om thuis verder mee te oefenen.

PREP is o.a. één van de methoden die wordt gebruikt in het Leksand-model in Zweden, waarbij koppels die een kind verwachten in groep samenkomen, tot één jaar na de geboorte van hun kind (Kekkonen, Montonen en Viitala, 2012).

Het PREP-programma vormt de basis voor verschillende andere programma's waaronder het Noorse programma Godt Samliv.

Emotionally focused therapy (EFT)

Stichting EFT in Nederland gebruikt de theoretische basis van Emotionally focused therapy om een preventieprogramma voor partnerrelaties op te zetten. Het 'Houd me vast'-programma bestaat uit 8 sessies van elk twee uur en is gericht naar iedereen die in zijn of haar relatie wil investeren.

Onderwerpen zijn:

- Emoties in liefde en verbinding/ hechting
- (Destructieve) patronen binnen relaties
- Opzoeken en vinden van de zere plekken van vroeger
- Bouwen aan een veilige basis om moeilijke dingen te kunnen bespreken.

Deze onderwerpen worden aan bod gebracht via zeven 'Houd-me-vast'-gesprekken, beschreven door Sue Johnson: je patroon herkennen, de pijnplekken ontdekken, terugkijken op een crisis, houd me vast: vragen wat je nodig hebt van je partner, kwetsuren vergeven, de band versterken via seks en aanraking en de liefde levend houden.

De cursus wordt door EFT-therapeuten aangeboden. In een plenaire bijeenkomst wordt gestart met een video waarin het onderwerp wordt besproken. Vervolgens gaat elk koppel in gesprek m.b.v. een oefening. De relatietherapeuten grijpen in als het nodig is. De deelnemers krijgen ook huiswerkopdrachten.

De basis ligt in de hechtingstheorie. Koppels moeten via de cursus inzicht krijgen in hun hechtingsangsten en -behoeften en opnieuw ervaren dat ze van elkaar houden (Heffels, 2011).

The Circle of the Couple Relationship: the skills and will

Recent ontwikkelde de Finse Family Federation het programma "The Circle of the Couple Relationship". Het programma is gebaseerd op de theorie van Gottman (attachment theorie), Johnson (Emotionally Focused Couple Therapy) en Halford (PREP), gecombineerd met ervaringen in relatietherapie.

Het programma werkt aan de volgende zes elementen:

1. De relatie met de kinderen, het gezin van oorsprong, familie en de omgeving (werk, vrije tijd en vrienden)
2. Vaardigheid om om te gaan met dromen, hoop en verwachtingen, om voldoende te communiceren met elkaar
3. Gehechtheid, relatievaardigheid, bewondering voor de partner en elkaar goed kennen
4. Communicatievaardigheden en seksualiteit, intimiteit
5. Constructief omgaan met emoties, meningsverschillen en conflicten
6. Gedeelde waarden, rituelen en verbindingen, als een team functioneren.

Het is gericht naar koppels die willen werken aan hun relatie en relatievaardigheden. De cursus bestaat uit theorielessen, demonstraties, oefeningen met de partner en huiswerkopdrachten. Het is ook mogelijk de cursus via Skype te volgen. De lezingen duren ongeveer 3u, de oefeningen 10 à 15 uur.

In de periode 2007-2009 hebben professionals en buurtwerkers het programma bij 600 koppels getest. Het programma draagt o.a. bij tot geluk, wederzijds begrip en het constructief omgaan met conflicten.

In 2010 werd ook een online programma en een kaartspel gelanceerd.

Toekomstperspectieven op relatieondersteuning: suggesties uit het buitenland

Het ondersteunen van partnerrelaties wordt in andere landen zeker op de beleidsagenda gezet. We geven enkele voorbeelden van debatten en beleidsvoorstellen die recent werden gevoerd in Nederland en in Groot-Brittannië.

Het Nederlands Jeugd Instituut (Anthonijsz et al., 2010) organiseerde in oktober 2009 een expertmeeting over het Nederlands relatieondersteunend aanbod. Het voorafgaand onderzoek concludeert dat relatieondersteunende programma's een effect hebben op de verbetering van de beleving van de kwaliteit van de relatie, maar in onderzoek ontbreekt het aan inzicht in de langetermijneffecten, de manier waarop het aanbod best wordt georganiseerd (waar? Wanneer? Door wie? Werkwijze), de manier waarop koppels naar hulp zoeken, de werkzame factoren van programma's en in het bereiken van groepen met een lagere sociaal-economische status.

Uit de expertmeeting onthouden we een aantal suggesties:

1. Het aanbod moet positieve bewoordingen gebruiken: 'relatiefitness' klinkt bijvoorbeeld beter dan termen als 'preventie en risico's'.
2. Relatieondersteuning sluit best aan bij 'vindplaatsen', zoals de huisarts, de school, de kinderopvang, het werk,...
3. Ook via internet moet het mogelijk zijn om hulp te zoeken of vragen te stellen.
4. Een campagne kan communicatieproblemen in een relatie normaliseren.
5. Het aanbod mag zich niet beperken tot één levensfase.
6. Eerstelijnsprofessionals kunnen verder worden geschoold in het aanbrengen van het thema.

De conferentie 'What works in relationship education' bracht in 2008 een internationaal gezelschap van academici en professionals samen. Een aantal papers brengen de kennis over het thema samen. In één van de artikels argumenteert Doss (2009) dat relatiebegeleiding nog te weinig wordt gevolgd voor men overgaat tot een scheiding. In de Verenigde Staten hebben 19 tot 37% van de gescheiden koppels vooraf relatiebegeleiding of -therapie gevolgd. In Australië is dat 42%. Bovendien wordt dergelijke therapie vaak gezien als een laatste toevlucht. Gemiddeld slepen de relatieproblemen al 6 jaar aan voor hulp wordt gezocht. Doss suggereert dat relatietherapie op een andere manier moet gepromoot worden. Koppels hebben het idee er enkel met specifieke of ernstige relatieproblemen terecht te kunnen. De auteur argumenteert dat de kosten lager moeten.

Doss stelt voor om een nieuw publiek te bereiken m.b.v. dvd-materiaal en internetprogramma's. Voordelen zijn de lagere kostprijs, de mogelijkheid om toe te spitsen op specifieke problemen en het kan een opstap zijn om toch verdere hulp te zoeken.

De Britse organisatie Relate heeft bijvoorbeeld dergelijk online aanbod ontwikkeld. Links naar andere websites, artikels, verwijzing naar boeken, videofragmenten en online cursussen moeten partners in staat stellen om een beter begrip te krijgen van hun relatie, en om conflicten te beheersen en hun omgang te veranderen.

Deze organisatie hield in maart 2012 een beleidsseminarie 'stabiele relaties voor een stabiele samenleving' (Relate, 2012). Het evenement bracht academici, beleidsmakers, journalisten, politici en hulpverleners samen over uitdagingen van relaties in de 21^e eeuw en resulteerde in een aantal beleidsvoorstellen.

Enkele suggesties die naar voor werden gebracht:

1. Relatieondersteuning moet ook aangeboden worden voor het spaak loopt. Diensten die vorming, vaardigheidstrainingen en advies geven, moeten gemakkelijk toegankelijk zijn: problemen slepen vaak te lang aan voordat men hulp zoekt. Men denkt aan drie niveaus: 1) het ontwikkelen van relatievaardigheden begint al op school, maar kan ook via cursussen en coaching aan volwassenen worden aangeboden, 2) er dient een aanbod te zijn voor de ondersteuning van de partnerrelatie op sleutelmomenten in het leven, zoals het krijgen van een kind of de zorg voor de eigen zorgbehoevende ouders, 3) elk koppel moet de mogelijkheid krijgen om de eigen relatie te verdiepen.
2. Er is nog een taboe rond het thema. Hulp mag niet stigmatiserend zijn en de diensten moeten op een positieve manier worden gepromoot.
3. Professionelen in verschillende sectoren (zoals gezondheidszorg, bevolkingsdiensten, opvoedingsondersteuning, scholen, bedrijven en Children's Centres) moeten bewust gemaakt worden van het belang van kwaliteitsvolle relaties.

Conclusies

Waarover gaat relatieondersteuning?

Vormingsinitiatieven gaan van algemene lezingen tot meer specifieke vaardigheidstrainingen. Als we op zoek gaan naar hulpverlening om partnerrelaties te verbeteren, dan komen we terecht bij de CAW's, CGG's, OCMW's, CIG's, christelijk geïnspireerde, vrijzinnig humanistische en private hulpverlening.

Over alle sectoren heen, kunnen we concluderen dat relatieondersteuning gaat over:

- Inzicht krijgen in zichzelf, in verschillen tussen partners, in de beleving van relaties doorheen de levensloop en in de context van de familiegeschiedenis en hedendaagse samenleving.
- Het vergroten van vaardigheden die communicatie verbeteren, de kwaliteit van de seksuele relatie ondersteunen, conflicten beheersen en oplossen en geweld voorkomen.
- De kwaliteit van de partnerrelatie verdiepen door spiritualiteit en zingeving, manieren te vinden om te groeien in de partnerrelatie.

Welke doelstellingen worden voorop gesteld?

Initiatieven willen mensen ervan bewust maken dat investeren in partnerrelaties nodig is. Het vergroten van inzicht en vaardigheden moet (verdere) problemen in relaties voorkomen. Wanneer de kwaliteit van de partnerrelatie verbetert, worden partners ook gelukkiger.

Begeleiding en therapie willen bijdragen aan het verbeteren van het functioneren binnen een partnerrelatie en het psychisch welzijn van de partners, het herstel of het constructief afbreken van een partnerrelatie.

Welke mogelijkheden en knelpunten worden aangehaald?

We vinden bij de betrokkenen in vorming, training en hulpverlening een sterke motivatie om aan de ondersteuning van partnerrelaties te werken.

Toch is het een gevoelig onderwerp. Sommige organisaties melden een beperkte interesse of opkomst voor dergelijke initiatieven. Gender speelt een rol: het is moeilijker om mannen te overtuigen van het belang en het resultaat. Verder is het moeilijk om mensen met een lagere sociaal-economische status te bereiken.

Verschillende hulpverleners geven de wenselijkheid en het belang van een groepsaanbod aan. CAW's zijn geïnteresseerd in het aanbieden van vormingen, maar ze kunnen dit niet realiseren door personeelstekort. Vaak zijn de problemen al te groot vooraleer naar eerstelijns hulp wordt gestapt. De zichtbaarheid van de werking van CAW's ten aanzien partnerrelaties kan worden vergroot.

Vergelijking met het buitenland

De inhoud en werkwijze van buitenlandse programma's die we hebben besproken verschilt niet erg van de programma's die in Vlaanderen worden aangeboden.

Het in het buitenland succesvolle PREP-programma focust op het verbeteren van vaardigheden, op het vlak van communicatie, het omgaan met conflicten en omgaan met elkaar. Daarnaast biedt het inzicht in principes van een relatie en werkt het aan de kwaliteit van de relatie. Deze thema's komen eveneens aan bod in relatiecursussen in Vlaanderen.

Het Houd-me-vast-programma en het skills and will-programma gaan meer in op wat we in ons overzicht gedefinieerd hebben onder relatieverdieping en de verbetering van de kwaliteit van de partnerrelatie.

Uit de buitenlandse programma's kunnen we afleiden dat relatief korte programma's reeds een resultaat tonen: wanneer koppels zich twee uur per week vrijmaken voor een periode van vijf à zes weken, is er al een effect merkbaar. Het is echter nog onduidelijk of dit effect ook op lange termijn of voor verschillende doelgroepen geldt, en wat exact de werkzame factoren zijn.

De beschreven buitenlandse programma's maken gebruik van lezingen, oefeningen waar koppels in tweetallen in gesprek gaan en huiswerkopdrachten. Deze werkwijze wordt ook in Vlaanderen door een aantal organisaties gehanteerd. Andere organisaties melden echter dat het moeilijk is om beide partners te bereiken.

In vergelijking met buitenlandse programma's merken we dus geen grote verschillen naargelang de inhoud en werkwijze. Daarentegen wordt het thema in sommige landen meer uitdrukkelijk op de beleidsagenda gezet. De overheid maakt er subsidies vrij voor vormingen of activiteiten expliciet gericht op de ondersteuning van partnerrelaties, ontwikkelt zelf een aanbod of onderzoekt hoe de organisatie van het aanbod beter kan. Ook de bekendmaking en bundeling van verschillende vormen van aanbod, o.a. door websites en folders, wordt in sommige andere landen beter aangepakt.

Relatieondersteuning in Family Centres/ Huizen van het Kind

Volgens het voorliggend ontwerp van decreet betreffende de preventieve gezinsondersteuning zou het mogelijk zijn om lezingen, groepsbijeenkomsten of een laagdrempelig aanbod gericht op de ondersteuning van de partnerrelatie in Huizen van het Kind onder te brengen. Dergelijk aanbod zou deels tegemoetkomen aan een aantal knelpunten die door de bevroagde regioteams van Kind en Gezin werden aangehaald: het contact op consultatiebureaus is te kort om relatieproblemen te bespreken, het thema moet onder de aandacht van ouders worden gebracht, er is nood aan een laagdrempelig aanbod zoals dat bestaat voor opvoedingsondersteuning.

Huizen van het Kind zullen zich richten tot aanstaande ouders en gezinnen met kinderen. Dat betekent dat relatieondersteuning zou kunnen aansluiten bij de overgang naar ouderschap als één van de grote transitie momenten in de levensloop van een partnerrelatie. Bovendien wordt de insteek van opvoeding van kinderen in artikels en vorming soms gebruikt om de communicatie tussen partners aan bod te brengen. Het belang van een goede partnerrelatie in het kader van de opvoeding van de kinderen wordt op die manier extra in de verf gezet en het lijkt dat praten over opvoeding als minder problematisch wordt beschouwd dan praten over de partnerrelatie.

Anderzijds zou deze manier van organiseren ook een beperking van de doelgroep inhouden. De ondersteuning van de partnerrelatie is ook gericht naar koppels zonder kinderen, een doelgroep die via Huizen van het Kind niet worden bereikt. We kunnen ons ook de vraag stellen of gezinnen met jongeren zich thuis zullen voelen in de Huizen. Uit de antwoorden van de jeugdhulpsector en vanuit de specifieke problemen die deze leeftijdsfase met zich meebrengen, moeten we erover waken dat deze doelgroep niet wordt vergeten.

Beleidsaanbevelingen

In deze studie vermelden we initiatieven in Nederland en Groot-Brittannië waarop experts werden samengebracht over de ondersteuning van de partnerrelatie. We vinden een aantal gelijkenissen tussen de voorstellen die buitenlandse experts aanbrengen en de voorstellen die voortvloeien uit onze studie:

- Brede campagnes met een positieve boodschap kunnen het taboe doorbreken. Een aantal recente campagnes in Vlaanderen gericht op de mentale gezondheid, partnergeweld en seksualiteit bij ouderen raken het thema aan. In Groot-Brittannië vinden we een voorbeeld van een campagne die specifiek op problemen in partnerrelaties ingaat.
- Problemen slepen vaak te lang aan voor men de stap zet tot hulpverlening. Vaak zoekt men helemaal geen hulp vooraleer over te gaan tot een scheiding. Deels is dat te wijten aan een tekort aan informatie. Een aanbod dat beter wordt bekendgemaakt en betaalbaar is kan aan dit knelpunt verhelpen.
- In het buitenland wordt ingezet op online mogelijkheden voor het aanbieden van relatieondersteuning. Zo kunnen nieuwe doelgroepen worden aangesproken en verkleint de stap naar reguliere hulpverlening. In Vlaanderen is er wel wat informatie over partnerrelaties op het internet te vinden, maar dit is nog erg gespreid.
- Relatieondersteuning is niet beperkt tot één sector, het bestaat uit relationele en seksuele vorming van kinderen en jongeren, een voldoende vormingsaanbod en een goed georganiseerde hulpverlening. Uit onze studie komt de vraag of meer kan ingezet worden op laagdrempelige preventieve initiatieven. Het thema wordt niet omschreven binnen de gezondheidsdoelstellingen. Anderzijds worden bijvoorbeeld huisartsen en regioverpleegkundigen wel met vragen over de partnerrelatie geconfronteerd. Het is m.a.w. een thema dat verschillende sectoren aanbelangt.

Deze ideeën worden verder uitgewerkt in de volgende vier beleidsvoorstellen, die werden voorgelegd op een rondetafelgesprek met stakeholders op 21 mei 2013.

Beleidsvoorstellen

Voorstel 1: De minister van WVG voert een brede campagne waarin het belang van goede partnerrelaties visueel en verbaal wordt verduidelijkt.

Verantwoording:

Campagnes om het taboe over geestelijke gezondheid te doorbreken en geluk te bevorderen, worden reeds enkele jaren gevoerd en ondersteund. Daarbij wordt erkend dat goede relaties bijdragen aan geluk en mentale gezondheid.

De Pluk-je-geluk-campagne van de christelijke mutualiteiten stelt bv. in één van de zeven omschreven geluksstrategieën: “investeer in relaties”.

De campagne ‘Fit in je hoofd’, een initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, hanteert 10 stappen om de geestelijke gezondheid te verbeteren. Het versterken van partnerrelaties wordt er niet expliciet genoemd.

Deze campagnes willen geestelijke gezondheid positief benaderen en de draagkracht bij gezinnen versterken.

Ook binnen een thema zoals partnerrelaties is het belangrijk om niet te problematiseren, maar vanuit een positieve invalshoek te vertrekken.

Een voorbeeld vinden we in een campagne die Viva-Svv en Zij-kant in 2007 hebben opgezet om partnergeweld te voorkomen. Er werden bladwijzers met positieve relatietips uitgedeeld en een wedstrijd moest nog meer relatietips verzamelen.

In Groot-Brittannië vinden we een voorbeeld van een campagne die mensen wil aanmoedigen om hulp te zoeken voor relatieproblemen voordat het tot een relatiecrisis komt.

Vragen voor de ronde tafel:

- *Als de minister van Gezin een campagne voert voor het bevorderen van goede partnerrelaties, hoe moet die er dan uit zien? Welke boodschap wordt meegegeven?*

Voorstel 2: De minister van WVG onderneemt actie om het bestaande aanbod beter bekend te maken.

Verantwoording:

Er is een groot aanbod in Vlaanderen voor de ondersteuning van de partnerrelatie: via de zoektocht op het internet vinden we 30 verschillende organisaties die vorming of educatieve pakketten aanbieden m.b.t. het ondersteunen van partnerrelaties en via de zoekfunctie in de interprovinciale kaart vinden we 96 organisaties die een aanbod relatiebegeleiding en –therapie hebben. We kunnen er echter van uit gaan dat de meeste personen die hulp zoeken voor relatiemoeilijkheden of –problemen niet via de sociale kaart, maar via het brede internet op zoek gaan. Wanneer men deze weg bewandelt, is het moeilijk om goede informatie terug te vinden. Men komt eerder op artikels of privé-initiatieven terecht dan op gesubsidieerde hulpverlening.

Wanneer we pleiten voor meer bekendheid voor het aanwezige aanbod en voor het stimuleren van initiatieven voor de ondersteuning van de partnerrelatie, dan is het aangewezen dat de minister van Gezin als coördinerend minister voor gezinsbeleid overlegt met de Vlaams minister van Cultuur, voor

wat betreft het sociaal-cultureel werk, en de Vlaams minister van Gelijke Kansen, die rolpatronen en relatievorming in de allochtone gemeenschap op de agenda plaatst.

Vragen voor een ronde tafel:

- ***Kan de informatie over relatiecursussen en hulpverlening bij relatieproblemen worden samengebracht op een Vlaamse website?***

Bv. In Finland biedt een website van de Family Federation informatie aan over partnerrelaties, relatiebegeleiding- en therapie (inclusief hulplijnen) en relatiecursussen. Een zoekfunctie helpt hulpverlening te vinden.

Bv. Ook in Australië wordt de brede waaier van hulp- en dienstverlening door de Family & Relationship Services gebundeld en bekend gemaakt via een website en folders. Het gaat over zelfhulp voor koppels, cursussen, groepsbijeenkomsten en relatiebegeleiding, aangeboden vanuit verschillende strekkingen. In de inleidende tekst lezen we het volgende: “We verwachten doorgaans niet dat we slagen in een activiteit zonder eraan te werken. We stellen doelen, leren nieuwe vaardigheden aan en vragen advies voor kwesties op het werk, op school, in sport of andere interesses. Dit zou hetzelfde moeten zijn voor onze relaties.”

- ***Kunnen de Vlaamse Logo's het lokaal aanbod in de regio samenbrengen en promoten? Kan het een opdracht van de Huizen van het Kind worden om in hun aanbod ook relatieondersteuning te voorzien?***

In een aantal voorbeelden uit het buitenland zien we dat de ondersteuning van de partnerrelatie deel uit maakt van het lokaal aanbod dat naar gezinnen is gericht.

Bv. In de Scandinavische landen gaat de visie van de Family Centres er van uit dat het welzijn van de kinderen sterk samenhangt met het welzijn van de ouders. De ondersteuning van de partnerrelatie van de ouders wordt bv. in Finland als één van doelstellingen van de centra beschouwd.

Bv. De Family & Relationships Services in Australië ondersteunen diensten die met gezinnen, kinderen en de buurt werken. Relatieondersteunende cursussen en relatiebegeleiding maken er deel uit van het aanbod.

Voorstel 3: De minister van WVG overlegt met collega ministers m.b.t. een grotere inzet op vormingen of cursussen over partnerrelaties

Verantwoording:

De bestaande vormingsinitiatieven bieden algemene lezingen tot meer specifieke vaardigheidstrainingen aan. Algemeen kunnen we de volgende doelstellingen detecteren: inzicht krijgen, vaardigheden vergroten en de kwaliteit van de partnerrelatie op zich verbeteren. De organisaties werken vanuit verschillende achtergronden en diverse werkvormen.

Vragen voor een ronde tafel:

- ***Kunnen sociaal-culturele organisaties gestimuleerd worden om vormingen over partnerrelaties in hun aanbod op te nemen, eventueel in samenwerking met CAW's?***

De CAW's melden de nood aan een vormingsaanbod. De voorstellen gaan van lezingen en info-avonden, tot groepsgesprekken en vaardigheidstrainingen. We merken dat dergelijk aanbod aanwezig is in het sociaal-cultureel werk, maar dit aanbod kan nog worden gestimuleerd en uitgebreid.

Organisaties binnen het sociaal-cultureel werk zijn decretaal verplicht om zich te engageren

voor de Vlaamse beleidsprioriteiten. De bevoegde minister zou in dit kader projecten ter ondersteuning van de partnerrelatie als prioriteit naar voor kunnen schuiven. Eventueel kunnen sociaal-culturele organisaties daarbij beroep doen op de expertise van CAW's.

In Noorwegen bleek de stimulans van de overheid erg succesvol: in een periode van minder dan 10 jaar tijd, volgden meer dan 9.000 koppels het relatieprogramma dat door de overheid werd ondersteund.

- ***Kunnen ook bibliotheken worden gestimuleerd om acties over dit onderwerp op te zetten?***
Een aantal bibliotheken organiseren al lezingen van auteurs die een boek over partnerrelaties hebben geschreven. Bijkomend kan naar analogie met de informatie die over opvoeding wordt samengebracht in bibliotheken ook een 'relatiehoek/ -bibliotheek' worden ingericht.

Voorstel 4: De minister van WVG onderneemt actie om relatiebegeleiding of -therapie (financieel) aantrekkelijker maken

Verantwoording:

Een aantal mutualiteiten voorzien in een tegemoetkoming voor consulten bij een psycholoog of therapeut. De grootte van het bedrag en het maximum aantal terugbetalingen (van 5 tot 8 sessies per jaar) zijn afhankelijk van de regeling van het ziekenfonds. Psychologen en therapeuten rekenen doorgaans een bedrag tussen 30 en 90 euro per sessie aan, soms houden ze rekening met het inkomen van de cliënt.

Voor personen met een bescheiden inkomen blijft dit bedrag vaak te hoog. Sommige CAW's beperken dan ook hun aanbod tot personen die omwille van financiële beperkingen niet in de private hulpverlening terecht kunnen.

Vragen voor een ronde tafel:

- ***Kunnen de ziekenfondsen in een bijkomende tegemoetkoming voorzien voor de consultatie van een psycholoog of therapeut?***
- ***Kan de Vlaams minister van Gezin extra middelen voorzien om partnerrelatiebegeleiding bij de CAW's aan te bieden?***

In 2011 kregen de CAW's extra middelen voor de uitbreiding van hun jongerenwerking, in 2007 werd bijkomend personeel aangeworven om ouders en kinderen die een echtscheidingsproces meemaken te ondersteunen. Kan partnerrelatiebegeleiding op dezelfde manier worden ondersteund?

Rondetafelgesprek ondersteuning van partnerrelaties in Vlaanderen

Op 21 mei 2013 brachten we stakeholders uit het werkveld samen voor een rondetafelgesprek. 49 actoren uit het sociaal-cultureel werk, het vrijwilligerswerk, hulpverlening, onderwijs en beleid dachten na over beleidsaanbevelingen die de drempel naar ondersteuning van partnerrelaties kunnen verlagen.

De voormiddag ging van start met een toespraak van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vandeuren en een presentatie van de resultaten uit het onderzoek. Nadien werden in vier werkgroepen mogelijke acties besproken. Deelnemers kozen uit deelname aan werkgroep 1 of 2 en nadien aan werkgroep 3 en 4. Op die manier waren telkens ongeveer 25 personen per werkgroep vertegenwoordigd. De voormiddag werd afgesloten met een voorstelling van de conclusies en een lunch.

Verslag Werkgroep 1: Hoe kan een brede campagne over het belang van goede partnerrelaties er uit zien? Welke boodschap bevat dergelijke campagne?

Werkgroepbegeleider: Gaby Jennes, voormalig directrice van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.

Secretaris (verslag): Pieter Rondelez

Inleiding (door Gaby Jennes)

Alvorens de discussie te starten wordt nog even ingegaan op enkele elementen die aan de basis liggen van het voorstel om een mediacampagne over goede relaties te voeren:

- In Vlaanderen is er aandacht voor partnerrelaties, maar meestal opgezet rond problemen zoals geweld in relaties, verslaving, ...
- De cultuur in de samenleving, normen en waarden zijn mee bepalend voor gedrag: echtscheiding vergemakkelijken heeft ook tot gevolg dat mensen er vlugger gebruik van maken.
- Onderzoek toont het belang van goede relaties aan voor tevredenheid en jongeren verlangen naar een goed gezin (onderzoek Elchardus, Vettenburg).
- Gebroken relaties hebben gevolgen voor het blijven opnemen van ouderschap en dus voor het welzijn van de kinderen.
- Nieuw sociaal probleem: vooral laaggeschoolden scheiden.
- Signalen van ervaringsdeskundigen: misschien is het goed om samen te blijven voor de kinderen (via LAT).

Ook in de studie van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen komen vanuit de verschillende sectoren voorstellen voor een campagne:

- Vanuit het sociaal-cultureel werk komt het signaal dat duurzame relaties te weinig aan bod komen.
- CAW's willen meer klemtoon op het preventieve (groeps-)aanbod.

- Regioverpleegkundigen: meer bekendmaking omtrent de transitie van partner naar ouder; de media moeten een correcter beeld geven over gezin.
- Voorbeelden uit het buitenland tonen het succes van brede campagnes en via deze campagnes de toeleiding naar begeleiding (zie o.a. www.relate.org)

In deze discussie vragen we ons af of het voorstel doelgericht, zinvol en haalbaar is:

- Doelgericht: draagt het bij tot het versterken en ondersteunen van duurzaamheid of tot beter ouderschap ingeval van scheiding?
- Zinvol: doet het geen afbraak aan verworvenheden of induceert het geen schuldgevoelens?
- Haalbaar: kan de overheid deze taak opnemen?

Voorafgaande opmerkingen m.b.t. de studie

Er wordt aandacht gevraagd voor de stem van de partners. Zij moeten ook gehoord worden over hun behoeften (zeker in het licht van de grote diversiteit m.b.t. partnerrelaties). Daarom zou het nuttig zijn om verder onderzoek te verrichten waarbij partners zelf worden bevroegd.

De betaalbaarheid van relatieondersteuning wordt ook door verschillende deelnemers aan deze werkgroep onderstreept.

Is het voeren van een mediacampagne zinvol?

Als illustratie wordt een campagnefilmpje van Relate getoond (<http://www.relate.org.uk/hearttoheartresources/index.html>)

De deelnemers vinden een mediacampagne zinvol.

Een aantal deelnemers geven aan wat in dergelijke campagne aan bod kan komen:

- Een campagne is in eerste instantie een ‘injectiesignaal’ waarbij er zelden een effect op lange termijn optreedt. De doelstelling moet nauw omlijnd zijn, maar belangrijker is dat een campagne eigenlijk een middel is om iets anders te bereiken (bv. sensibiliseren, gedragsverandering). Hier zou bekendmaking het aangewezen doel zijn: de campagne is een middel om het aanbod meer te centraliseren en bekend te maken.
- Er is een tegenbeeld nodig tegen de voorbeelden die in de media worden opgehangen. Daarom zou de campagne een reactie kunnen inhouden tegen het algemene beeld dat in de media (films, soaps) wordt opgehangen m.b.t. een duurzame relatie.
- Moet de campagne gaan over duurzame relaties of over de maatschappelijke discussie daarover? In het laatste geval worden mensen aangespoord om vragen te stellen: zijn we gelukkiger in duurzame relaties? Dergelijke campagne roept reflectie op, maar neemt geen standpunt in.
- Een campagne bestaat niet uit één element: het moet voornamelijk reflectie oproepen en stimuleren tot spreken over relaties. Een eerste campagne kan het thema bespreekbaar stellen, daarna kan het verder worden uitgediept met verschillende kleinere campagnes (zoals bv. De BOB-campagne en verkeersongevallen).
- Het is belangrijk dat in een campagne ook de boodschap eens klinkt dat je ook kunt verdergaan met elkaar.

De begeleider pikt hierop in: ze verwijst naar de website van Kind en Gezin waar bij het thema 'Opvoeding, van partner naar ouders' wel kort wordt gemeld dat communicatie met elkaar belangrijk is. Wanneer we meer willen weten, wordt gelinkt naar een dossier over echtscheiding en over nieuwsamengestelde gezinnen. Hier ontbreekt bv de optie om, los van echtscheiding, te werken aan de relatie.

- Een campagne kan erop wijzen dat liefde een werkwoord is: alle relaties vereisen inspanning.
- We vermelden ook een schriftelijke reactie van Marriage Course Nederland, die een campagne met algemene filmpjes goed vindt om de mening te beïnvloeden. Marriage Course organiseert zelf in de periode rond Valentijn een Europese Marriage Week met workshops, feesten, filmavonden,... In Frankrijk werken ook restaurants mee. In Hongarije wordt het koppel van het jaar benoemd. In Italië wordt een box met DVD en boekjes in huiskamersetting aangeboden.

Een aantal deelnemers formuleren een aantal aandachtspunten m.b.t. campagnes:

- Een campagne moet voldoende aanspreken: het voorbeeldfilmpje van Relate spreekt niet genoeg aan. In de huidige campagne inzake partnergeweld wordt een directe vraag gesteld (vrouw met blauw oog in de auto met de kinderen op de achterbank): dat raakt mensen.
- Kan het concept duurzame relaties worden verwerkt in andere (bestaande) campagnes?
- De meeste campagnes die slagen, zijn heel concreet: hoe vager de campagne, hoe minder slaagkans.

Wat is de rol/ kan de rol zijn van televisie?

Als goed voorbeeld wordt verwezen naar de uitzending Reyers Laat, naar aanleiding van het boek van Leo Bormans over Liefde. Echter, het doelpubliek is hier beperkt.

Op televisie kunnen duurzame relaties meer aan bod komen:

- In een soap kan bijvoorbeeld een koppel getoond worden die constructief met een crisis omgaat.
- Het VTM-programma 'Let's get fit' focust op gezondheid, maar tegelijk komen de effecten op relaties in beeld.

In soaps gaan koppels vlug uit elkaar, anderzijds is er in Hollywoodfilms bijna altijd een happy ending: er bestaat weinig nuance.

Welk doelpubliek moet de campagne bereiken?

Moet de campagne niet eerder gericht zijn op jongeren, die in een belangrijke levensfase zitten om over relatieondersteuning te spreken? Bv. het programma Magazinski op canvas brengt het thema aan bod.

Anderzijds hebben jongeren nood aan rolmodellen. Daarom zou een boodschap beter gericht zijn naar volwassenen. Mannen en vrouwen die een crisis meemaken, maar die toch zeggen 'we gaan ervoor', geven jongeren een voorbeeld mee.

Bovendien is het belangrijk dat jongeren leren om realiteit van media te onderscheiden.

Er bestaat al veel rond relationele gezondheid in het onderwijs. Moet het hier meer aan bod komen of richten we het naar volwassenen die een relatie hebben?

De methodiek of vormgeving bepaalt het doelpubliek van een campagne, bv. vrouwen zijn meer aangesproken door een filmpje dan mannen. De verpakking van de campagne moet divers zijn: heel doelbewust op maat van de verschillende doelgroepen.

Moet relatieondersteuning gekoppeld worden aan opvoedingsondersteuning?

Opvoedingsondersteuning is op de agenda geplaatst, een duurzame relatie is belangrijk voor opvoeding: misschien moet de link worden gelegd tussen opvoedingsondersteuning en relatieondersteuning (zie de voorstellen in de studie om hiervoor ook plaats te maken in de Huizen van het Kind).

Moeilijkheden in een relatie hebben een impact op de kinderen. Wanneer de relatie niet stabiel is, is dit problematischer wanneer er kinderen zijn en dan is de nood veel acuter. Voor mensen is het belangrijk dat ze het aanbod dan vinden.

Duurzaamheid betekent niet noodzakelijk samenblijven, maar ook de communicatie in standhouden wanneer er kinderen zijn.

Rika Ponnet stelt in haar boek 'Blijf bij mij' uitdrukkelijk dat mensen te vlug uit elkaar gaan. Een goede opvoeding hangt samen met een goede relatie. Wanneer de overheid hierover campagne voert, moet men ervoor opletten dat mensen zich niet schuldig gaan voelen. Een boodschap met een vraagstelling kan meer aangewezen zijn dan een normerende boodschap.

Naast een campagne kan de overheid ook andere maatregelen nemen die de beeldvorming beïnvloeden

De overheid oefent invloed uit d.m.v. het fiscaal of financieel voordelig maken van bepaalde statuten. Bv. wettelijk samenwonen of huwen is in bepaalde gevallen nadeliger dan feitelijk samenwonen.

De Belgische wetgever heeft mensen gestimuleerd uit elkaar te gaan via het versoepelen van de echtscheidingswetgeving.

Welke boodschap moet een campagne over relaties meegeven?

In de werkgroep worden een aantal voorstellen m.b.t. boodschappen gedaan:

- De stem van het kind laten klinken.
- Doorgaan is de moeite: conflicten zijn normaal.
- Met je relatie kun of moet je bezig zijn. Slogan: neem je relatie niet vanzelfsprekend, investeer in je relatie/ schenk aandacht aan je relatie.
- Een campagne moet het brede aanbod bekendmaken.
- Er wordt opgemerkt dat de boodschap 'ga naar de hulpverlening' een te grote stap kan zijn. Er zijn andere (intermediaire) wegen.
- Een relatie is geen consumptie – artikel.
- Een campagne is best gericht op mensen die reeds een relatie hebben.
- Laat andere mensen aan het woord komen, maar heel verschillende mensen die in één woord hun relatie omschrijven. Hoe zie jij je relatie ... met als doel om gewoon iets op gang te zetten.

Er worden een aantal bedenkingen gemaakt:

- De overheid moet investeren in een breed aanbod van steun, vorming en hulp voor een relatiecrisis, maar moet dit zo breed gaan als een campagne voor een groot publiek?
- We moeten opletten voor een moreel discours waarin wordt gepleit voor duurzame relaties. De boodschap 'doorgaan is zinvol' kan wel.

Een succesvolle campagne:

- wordt gevoerd in verschillende media, afhankelijk van de doelgroep die men wil aanspreken: het thema kan worden ingebracht in bestaande tv-programma's, internet is ook een belangrijk medium.
- Wordt herhaald.
- Betreft verschillende beleidsdomeinen (media, vorming, gezondheid).

Samenvatting: een campagne, ja, maar:

- Het is een middel, geen doel op zich
- De boodschap: relaties zijn belangrijk
- Tegengewicht tegen soaps
- Goed voorbeeld: campagne partnergeweld
- Reflectie oproepen
- Linken opvoeding
- Alle opties openhouden: dus ook doorgaan.
- Campagne als boodschap van algemeen nut.
- Het koppelen aan andere thema's: gezondheid, ...

Welke boodschappen?

- Conflicten zijn normaal.
- Verdere toegang tot hulpverlening faciliteren.
- Iedereen heeft baat bij 'relatieondersteuning': je moet niet wachten tot er problemen zijn.
- Investeren in relaties is net zoals investeren in werk.
- Niet problematiseren: er is een stap tussen hulpverlening. In geval van moeilijkheden – concreet voor hulpverlening gaan.
- Concreet voorbeeld: mensen in één woord laten zeggen wat hun relatie betekent en daarop de vraag stellen.

Boodschap voor de minister:

- De meesten zijn gevonden voor het voeren van een campagne, maar wat moet juist de teneur zijn? Er is hier geen volledige overeenstemming over. Over de boodschappen die hier werden weerhouden bestaat er wel consensus.

Verlag Werkgroep 2: Hoe kan relatiebegeleiding of – therapie (financieel) aantrekkelijker worden gemaakt?

Werkgroepbegeleider: Lieve Van der Straeten, hulpverlener en bemiddelaar in familiezaken, CAW Aalst en docent in de opleiding gezinswetenschappen.

Secretaris (verslag): Alexandre Reynders

Voorafgaande bedenkingen m.b.t. de studie

Er is in de studie relatief weinig aandacht voor boeken over relatie en relatieondersteuning. Vaak maken deze boeken deel uit van een breder programma rond relatieondersteuning zoals 'Liefde is een werkwoord'.

Diversiteit en multiculturaliteit zijn belangrijke concepten in onze huidige samenleving. Daarom pleit men voor een cultuursensitieve ondersteuning. Desalniettemin is het ook belangrijk om de waarde van gelijkwaardige relaties binnen te brengen in culturen waar dit principe minder evident is.

Relatiebegeleiding en –therapie aantrekkelijker maken: enkele aandachtspunten

De deelnemers van de werkgroep zijn unaniem over de noodzaak om relatiebegeleiding en –therapie aantrekkelijker te maken. De deelnemers wijzen hierbij echter op enkele aandachtspunten.

- Het aantrekkelijk maken van relatiebegeleiding moet verder gaan dan enkel de financiële aspecten. Zo stelt men vast dat mensen uit de **lagere sociaal-economische klassen** moeilijker te bereiken zijn. Dit kan niet opgelost worden door enkel de financiële drempel te verlagen. Ook het herkennen en bespreekbaar maken van relatieproblemen, de toegankelijkheid en beschikbaarheid van het aanbod etc. zijn belangrijk opdat mensen de weg vinden naar relatieondersteuning.
- Bovendien mag men zich niet beperken tot initiatieven gericht op relatiebegeleiding en -therapie, maar moeten de initiatieven zich ook richten op **vorming en vaardigheidstraining**. Verder moeten er niet enkel middelen vrijgemaakt worden voor professionele hulpverleners maar moet men ook kijken naar het aanbod binnen de **vrijwilligerswerking**.
- Uit de werkgroep kwam eveneens naar voren dat relatieproblemen vaak geassocieerd zijn met andere psychosociale problemen binnen het gezin zoals stress, intra-familiaal geweld, depressie, opvoedingsproblemen, etc. Daarom is het belangrijk om ook voldoende aandacht te hebben voor de oorzaken en gevolgen van de relatieproblemen. Anderzijds wordt vanuit een bepaald hulpverleningsaanbod ook psychosociale ondersteuning geboden m.b.t. de relatie. Immers werken met budgetproblemen of met een gezin met een psychiatrische patiënt heeft invloed op de gezinsrelaties en geeft vaak de mogelijkheid om ook relatieproblemen te bespreken. Relatieondersteuning kan dus best gecombineerd worden met **andere vormen van psychosociale ondersteuning**.
- Jaren geleden werden op de CAW's (Gezins- en Relationeel Werk) veel koppels en personen met 'eenvoudige' relatieproblemen begeleid. Vaak kwamen ze op momenten dat begeleiding nog haalbaar was en er goede resultaten op korte termijn werden geboekt. Deze mensen hadden ook geen langdurige begeleiding nodig. Tegenwoordig krijgen deze diensten vooral 'de zwaarste' problemen, aan het eind van de rit, multi-problemgezinnen, vaak doorverwezen door een rechtbank. Daardoor wordt het andere cliënteel steeds minder

bereikt, worden die waarschijnlijk meer doorverwezen naar de privé of vallen ze gewoon door de mazen van het net. **Preventie** is ook in een vroege fase werken aan de problemen i.p.v. van op het einde (wanneer het te laat is, de problematiek al verzeekt is...).

- De deelnemers stellen dat relatieondersteuning zich niet mag beperken tot de individuen binnen een relatie. De **contextuele factoren** zijn eveneens zeer belangrijk zoals bijvoorbeeld sociale isolatie, prestatiedruk, etc. Met andere woorden, wil men aan relatieondersteuning doen, dan moet men ook het contextuele, naast het individuele, in rekenschap brengen en investeren in thuiswerk, sociaal kapitaal, kinderopvang, mobiliteit, etc.
- Tijdens de brainstorm kwam duidelijk naar voor dat relatieondersteuning zich niet enkel mag richten tot koppels die relatieproblemen ervaren maar dat het ook aangeboden moet worden in alle **andere fases van een relatie**. Zo moet er voldoende aandacht zijn voor een preventief aanbod voor koppels die geen relatieproblemen hebben zoals bijvoorbeeld huwelijksvoorbereiding, koppels die een kindwens hebben, etc. Men argumenteert bovendien dat relatieondersteuning relevant kan zijn voor jongeren. Daarom is het een gemiste kans dat er in het kader van relatieondersteuning geen jeugdinitiatieven zijn en dat de jeugdwerking niet of nauwelijks betrokken is. Voor koppels van wie de relatie de problemen niet overleefd heeft, moet er eveneens ondersteuning voorzien worden zoals bijvoorbeeld bemiddeling of begeleiding bij een vechtscheiding. Met moet hierbij aanklappend durven te werk gaan.
- Verder viel het de deelnemers op dat er een enorme discrepantie is tussen enerzijds de beschikbare middelen voor fysieke/medische zorg en anderzijds de beschikbare middelen voor psychosociale zorg. De verdeling van de middelen zou meer in evenwicht gebracht moeten worden. Het is niet de bedoeling dat men de beschikbare middelen in twee delen opsplijt maar wel dat er een **betere integratie komt van de twee facetten van zorg**, met name dus fysieke – medische zorg en psychosociale zorg.

Hoe relatiebegeleiding en –therapie betaalbaar maken?

Een thema dat veel aandacht krijgt, is de kloof tussen het bijna gratis aanbod van bijvoorbeeld de CAW's en de duurdere privé hulpverlening. Vandaag wordt er vanuit gegaan dat kwetsbare groepen die het zich financieel niet kunnen permitteren, recht hebben op een quasi kosteloze ondersteuning. Personen die het financieel beter hebben, worden vaak **doorverwezen** naar de privé hulpverlening waar een sessie tussen de 30 en 100 euro kost. Zij komen vaak niet in aanmerking voor bijvoorbeeld goedkope begeleiding via een CAW maar kunnen zich ook geen begeleiding op de privé markt veroorloven. Hierdoor dreigen personen uit de middenklasse uit de boot te vallen. **Men pleit daarom voor een gradueel systeem waarbij de kost voor begeleiding in verhouding staat tot de financiële draagkracht van de hulpvrager.**

Hierbij aansluitend stelt men ook **de vraag of een volledig gratis aanbod wel wenselijk is**. De argumenten die men hiervoor aanhaalt zijn dat 'gratis' in de perceptie van de mensen vaak gelijkgesteld wordt met lage kwaliteit. Daarnaast stelt men dat het feit dat men iets moet betalen op zich al een therapeutische werking heeft en dat een minimale vergoeding een bijkomende motivatie is voor therapeutrouw.

De opdeling tussen enerzijds goedkope of gratis begeleiding en anderzijds de duurdere privé hulpverlening heeft nog een bijkomend negatief gevolg. De goedkopere hulpverlening kampt met **wachlijsten**. Om de wachlijsten binnen de perken te houden, gaan centra striktere criteria

hanteren om mensen al dan niet in begeleiding te nemen. Hierdoor bestaat de kans dat bijvoorbeeld relatieproblemen geen voldoende reden zijn om toegang tot de hulpverlening te krijgen. Cliënten worden bijgevolg doorverwezen naar de duurdere privéhulp of komen achteraan op een wachtlijst van een andere centrum terecht. Uit het onderzoek ter voorbereiding van dit rondetafelgesprek 'Relatieondersteunend aanbod in Vlaanderen', blijkt bijvoorbeeld dat sommige CGG's relatieondersteuning niet als hun kerntaak zien alhoewel dit wel zo vermeld staat in de sociale kaart. Indien de resultaten uit het onderzoek representatief zijn, moet dit worden uitgeklaard omdat relatieproblemen een belangrijke determinant zijn van psychische problemen en dus moet relatieondersteuning wel degelijk deel uitmaken van het CGG-aanbod. Het is daarom belangrijk duidelijke afspraken te maken omtrent een **uniform** aanbod van de CGG's. Dit geldt eveneens voor het aanbod van de CAW's waarbij er voldoende aandacht moet gaan naar de bekendmaking van hun aanbod. Dit betekent dus ook dat het noodzakelijk is dat de centra voldoende middelen krijgen om hun kerntaken goed te kunnen invullen. Ook tussen de diverse CAW's is er een verschillend aanbod. Sommigen hebben geen GRW werking, anderen hebben een uitgebreid aanbod van relatiebegeleiding tot scheidingsbemiddeling en nog anderen een aanbod van intrafamiliaal geweld en een bezoekerimte.

Rond de vraag over wie of wat de overheid financieel moet ondersteunen, werd de bemerking gemaakt dat deze discussie **transparant en met alle betrokkenen** gevoerd moet worden. De deelnemers vinden het begrijpelijk dat de overheid criteria vooropstelt om de kwaliteit van de zorg te garanderen. Ze vinden echter dat de terugbetaling niet mag worden beperkt tot hulpverleners met een master in de psychologie. Er zijn bijvoorbeeld heel wat competente en professionele hulpverleners met een bacheloropleiding en bijkomende therapieopleiding. Bovendien dienen beslissingen over de terugbetaling en erkenning van psychotherapeuten in overleg met het gehele werkveld te gebeuren.

Over het aanbod van de mutualiteit merkt men op dat er heel wat diversiteit is inzake terugbetalingsplannen en aanbod. De deelnemers pleiten hier eveneens voor een **meer transparant en uniform aanbod** dat voldoende afgestemd moet zijn op de psychosociale noden.

De deelnemers aan de werkgroep stellen dus dat het noodzakelijk is dat de overheid voldoende middelen ter beschikking stelt om partnerrelaties te ondersteunen. Deze middelen mogen geen doekje voor het bloeden zijn. Men zou een gezondheidseconomisch onderzoek moeten voeren naar de maatschappelijke kosten van relatieproblemen. Daarnaast moet men nagaan welke vormen van relatieondersteuning effectief zijn. Op basis hiervan kan men nagaan **welke investering noodzakelijk is en wat het gezondheidseconomisch rendement** is van het vooropgestelde beleid. Hiertegenover stellen de deelnemers wel dat de overheid duidelijke kwaliteitseisen mag stellen aan de hulpverleners. De kwaliteitscontrole moet op een efficiënte wijze gebeuren waarbij bijkomende werklast, die buiten de kerntaken van de hulpverlener valt, tot een minimum beperkt moet worden.

Besluit

Er is nood aan financiële ondersteuning van relatiebegeleiding en –therapie zodat men naast de gezondheid van mensen ook investeert in de psychosociale gezondheid.

De discrepantie tussen het aanbod van de gratis hulpverlening voor kansarmen en dure kostprijzen in de privésector moeten aangepakt worden. Men kiest voor een gradueel systeem waarbij de cliënt een bijdrage betaalt volgens zijn inkomen. Tussenkost voor privé moet voldoende zijn opdat dit beter toegankelijk wordt.

Investeren in relatiebegeleiding moet op verschillende sporen :

- Ondersteunen en uitbreiden van het aanbod relatiebegeleiding en vrijwilligerswerk. Dit mag geen doekje voor het bloeden zijn, maar een weldoordacht investeren in hulpverlening.
- Ontwikkelen van een gradueel systeem waarbij de cliënt bijdraagt volgens zijn financiële draagkracht.
- Organiseren van een terugbetalingssysteem voor (relatie)therapie, waarbij de overheid in overleg met het werkveld criteria bepaalt voor de erkenning, kwaliteit en terugbetaling van de relatietherapie.

Verslag Werkgroep 3: Hoe kunnen we het bestaande aanbod beter bekendmaken?

Werkgroepbegeleider: Kathleen Emmery, coördinator kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (HUBrussel)

Secretaris (verslag): Lut Verstappen

Inleiding

We stellen vast dat het aanbod van relatieondersteuning zeer divers is maar niet zo makkelijk te vinden. Hoe kunnen we geïnteresseerden op weg zetten? Hoe kunnen we meer interesse wekken door het aanbod zichtbaarder en toegankelijker te maken?

We schuiven enkele opties naar voor:

- Een website die de weg wijst naar het aanbod in Vlaanderen? Hoe moet die eruit zien? Wie moet hier het initiatief in nemen? We maken kennis met enkele buitenlandse voorbeelden van een online aanpak:
  - a. Een Nederlandse website met een relatiescan, informatie en oefeningen (www.relatieproblemenadvies.nl): online info als opstap naar regulier aanbod
  - b. Australië: Relationship Advice Line (<http://www.familyrelationships.gov.au>): telefonische service en website
  - c. Finland: informatieve website met zoekfunctie naar therapeuten en begeleiders
- Welke rol kunnen de nieuwe Huizen van het Kind hierin spelen? Worden ze ook een onderkomen voor relatieondersteuning? Er kan immers een link gemaakt worden met middenveldorganisaties en privéhulpverleners. Beperken we de doelgroep dan niet te zeer tot gezinnen met (jonge) kinderen? Zullen we ze opvatten als 'gezinscentrum', waar de drempel naar relatietherapie laag is?
- Welke rol kunnen de LOGO's opnemen? Nu staat relatieondersteuning niet omschreven in de gezondheidsdoelstellingen. Is het nuttig dat we hier wel naar streven?
- Heeft de werkgroep andere suggesties?

Concrete vragen voor de werkgroep:

- Wat is de meest aangewezen weg?
- Wie moet het initiatief nemen?
- Praktische uitvoering?

Hoe moet een website waarop het aanbod wordt bekendgemaakt eruit zien?

- Een website kan in eerste instantie al een lijst presenteren van het aanbod dat in het voorliggend rapport werd verzameld.
- Een website moet ook minimale duiding geven opdat gebruikers een eigen oordeel over een aanbod kunnen maken.
- De website moet preventieve én curatieve informatie tonen.
- Een goed voorbeeld is de website 'Fit in je hoofd' van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid; deze is opgevat als een zelfcuratieve website waar je zelf al aan de slag kunt, ondersteund door een ruime mediacampagne, affiches en workshops.

- Tweehuizen.be is wat betreft echtscheiding een ‘good practice’: het is overzichtelijk en wordt ook veel gebruikt.

Wat zijn de randvoorwaarden m.b.t. dergelijke website?

Hoe bepaal je de **kwaliteitscriteria** om in aanmerking te komen voor vermelding en wie moet hierover oordelen?

- Is een selectie nodig? De overheid hoeft geen advies te geven, maar kan gewoon de weg wijzen.
- Het aanbod mag divers zijn: mits voldoende uitleg, kan de gebruiker zelf zijn keuze maken.
- Een zekere filtering is toch nuttig; let op voor een ondoorzichtige overvloed aan info.
- Op Groeimee.be gelden als criteria voor vermelding: (1) er moet een wetenschappelijke basis zijn; (2) de informatie moet leesbaar zijn voor een gewone ouder; (3) de informatie moet ouders aanspreken; bij twijfel is het de redactieraad die oordeelt.

Een website zorgt voor een selectie van je doelpubliek; je bereikt weinig **kwetsbare gezinnen**. Er zijn ook andere manieren van bekendmaking nodig om deze groepen te bereiken.

Wie staat in voor het **onderhouden** van de website? Dat is een fulltime job. Wie kan en mag dit doen? Wie krijgt er de middelen voor?

Hoe kan je deze website laten **renderen**? Dit initiatief moet eigenlijk binnen een ruimer project kaderen, met een duidelijke visie. Wat is precies het doel: de scheidingscijfers te verlagen?

Moet hierover een **beleidsvisie** worden ontwikkeld? De overheid moet zich niet uitspreken over wat een goede relatie is, maar zijn er toch geen minimale visies te ontwikkelen (bv. gelijkwaardigheid)?

Het gevaar is dat men campagne gaat voeren om daarna op een **wachlijst** terecht te komen:

1. Wat doe je met reacties op een campagne, mensen die warm gemaakt worden voor een aanbod en daarna worden teleurgesteld?
2. Geen campagne voeren om extra vraag te vermijden wegens wachtlijsten is een cirkelredenering... Het probleem is blijkbaar groot genoeg om er extra in te investeren.

Preventie werkt niet met een website alleen; mensen zoeken pas als ze al vragen hebben. In elk geval moet deze website ondersteund zijn door een **campagne**.

Kunnen Huizen van het Kind een rol spelen in de bekendmaking van het aanbod?

1. Er wordt gewaarschuwd voor overlap tussen de Huizen van het Kind en de CAW's. Creëren we daarmee meer duidelijkheid? De boodschap is nu: het CAW moet de eerste stap zijn. We moeten opletten dat we de doorverwijscultuur niet verder doortrekken.
2. Als we relatieondersteuning ondersteunen in functie van het welbevinden van de kinderen, is dat dan niet te eenzijdig?

Relatieondersteuning is een zaak van verschillende sectoren

Verschillende organisaties uit verschillende sectoren zijn met het thema bezig. Er moet geen nieuwe organisatie worden opgericht naast wat er al bestaat.

Het thema zou een plaats kunnen krijgen in de gezondheidsdoelstellingen; alle onderzoeken over welbevinden duiden relaties aan als een belangrijke indicator. Logo's staan open voor samenwerking en aanknopingspunten.

Het kan ook aansluiten bij initiatieven zoals [gezondegemeente.be](http://www.vigez.be/gezondegemeente.be) (<http://www.vigez.be/gezondegemeente>). Hier kan meer aandacht komen voor relatieondersteuning en bijvoorbeeld een 'dag van de relatie' worden georganiseerd.

Zowel preventieve als curatieve deelthema's maken deel uit van de opdracht van de CAW's. Veel CAW's willen meer preventief werken, maar de curatieve taken vragen nu alle aandacht. Relatieondersteuning is iets wat continu moet gebeuren, niet alleen bij crisis. CAW's worden niet gestimuleerd voor preventieve acties; financieel wordt deze taak afgebouwd.

Ook onderwijs en gehandicaptenzorg zijn sectoren die we moeten mee hebben.

In de praktijk komt relatieondersteuning aan bod in groepswerkingen van opvoedingsondersteuning aan kwetsbare gezinnen. Het is kwestie van de gevoeligheid aan te wakkeren om het binnen de bestaande werkingen nog explicieter aan bod te laten komen.

De minderhedensector is eveneens van belang: minderheidsgroepen worden bereikt via samenwerking met reguliere diensten. Via samenwerking kan cultuursensitief worden gewerkt.

Ten slotte wordt de vraag gesteld of versnippering al dan niet een probleem is. De wachtlijsten getuigen ervan dat mensen wel de weg vinden.

Wie moet het initiatief nemen?

De overheid neemt best het initiatief.

Moet één organisatie het mandaat krijgen om de krachten te bundelen? Of moet net niet de verantwoordelijkheid bij één organisatie worden gelegd? De werkgroep stelt dat geen nieuwe organisatie hoeft te worden opgericht.

Conclusie:

Een website is zeker een goed idee, maar denk na over:

- Inhoud: bundeling van curatieve en preventieve informatie.
- Kwaliteit: zijn selectiecriteria nodig? Wie stelt ze dan op en bewaakt ze? Ook vrijwilligersorganisaties moeten een plaats krijgen.
- Werkomvang: niet alleen bij creatie, ook onderhoud en promotie.
- Verantwoordelijkheid: geef iemand een duidelijk mandaat.
- Draagvlak: welk doel moet de website beogen?
- Duidelijke linken naar bestaande initiatieven.
- Samenwerking: ook nodig met onderwijs, socio-cultureel werk, sector van personen met een handicap, allochtone groepen...

Verlag Werkgroep 4: Hoe kan meer ingezet worden op vormingen of cursussen over partnerrelaties?

Werkgroepbegeleider: Iris Van Riet, algemeen secretaris van de Strategische Adviesraad voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Secretaris (verslag): Gerd De Clerck

Dragen vormingen, cursussen en trainingen bij tot de ondersteuning van de partnerrelatie? En hoe?

Er wordt ingegaan op de rol van 'experts' bij vormingen en cursussen. Werkt men met experten of leveren deelnemers zelf een bijdrage?

Over deze vraag zijn de meningen verdeeld:

- 1) Enerzijds wordt gesteld dat de tijd van de 'expert' voorbij is. Vorming hoeft niet per definitie door experten gegeven te worden. Voor de thematiek van relationele vorming is dat weinig zinvol. Mensen leren meer uit hun eigen context. Dit delen met anderen is veel effectiever.
- 2) Dat een deskundige verdieping in relaties brengt is best nuttig zolang het maar niet moraliserend gebeurt.
- 3) Een lezing door een expert kan aantrekken (bv. A. Vansteenwegen) en kan interactief worden gemaakt. Een combinatie van de twee (expert/eigen inbreng) is meest interessant.
- 4) Verschillende methodieken zijn mogelijk om mensen aan het werk te zetten, o.a. het gebruik maken van getuigenissen (bv. Encounter).
- 5) Men kan ook vorming geven aan sleutelfiguren, die dan op hun beurt vorming geven aan hun achterban (bv. ANB).
- 6) Goede sprekers zijn vaak publiekstrekkingen. Bij Gezinspastoraal gebruikt men de strategie om in een vormingsreeks als eerste spreker een publiekstrekking te programmeren. Meestal wordt die vorming dan goed bijgewoond en wordt men nieuwsgierig naar meer. Op de daaropvolgende avonden nodigen ze dan onbekende deskundigen uit.

De deelnemers vinden dat een vormingsaanbod zeer ondersteunend kan zijn:

- 1) Cursussen zijn niet louter therapeutisch maar evengoed gewoon deugdzaam. Vorming hoeft niet enkel tot koppels gericht zijn, maar ook andere relaties zijn relevant voor verdieping.
- 2) Vorming kan voor koppels een interessante inspiratiebron zijn om bij te tanken, nog vóór ze aan counseling toe zijn.
- 3) Preventief vorming volgen is zeker nuttig voor koppels met een kinderwens. Zo kunnen dergelijke ingrijpende beslissingen weloverwogen genomen worden.

Om een vormingsaanbod toegankelijk te maken is het ook belangrijk te voorzien in vorming buiten werkuren en in weekends, en in kinderopvang. Engelstalige vormingspakketten zijn nodig om anderstalige groepen te bereiken.

Is samenwerking tussen de sociaal-culturele en de welzijnssector nodig?

De deelnemers bevestigen dat een samenwerking een meerwaarde kan bieden:

- De sociaal-culturele sector moet vaker in duo werken met de welzijnssector. Dit kan op allerlei niveaus (samenleving, gespreksgroepen, hulpverleners, lotgenoten, open vorming,...). Op die manier werd reeds gewerkt voor vorming over echtscheiding en dat was een zeer succesvolle samenwerking.

- Bijvoorbeeld: KVLV doet beroep op de expertise van Encounter door gezamenlijk met KVLV-leden deel te nemen aan een Encounter-weekend. Niet iedereen moet het warm water opnieuw uitvinden!

De overheid zou dergelijke samenwerking (financieel) moeten stimuleren.

Vorming over relatieondersteuning vereist een positief imago

Sommige organisaties doen heel veel inspanningen om vorming over relaties te programmeren. Maar vaak botst dit op weerstand.

De meeste vrouwen komen niet spontaan naar dergelijke vorming omdat ze vrezen voor commentaar van andere leden. Men associeert het met het hebben van relationele problemen. Daarom is het belangrijk om te investeren in een positief klimaat. Je hoeft niet per se problemen te hebben om naar een vorming te komen.

De thematiek moet uit de taboesfeer. We moeten een sfeer creëren waar men niet aan problemen denkt, maar aan iets dat positief is. Spreken over relaties moet normaal worden en voor *iedereen* bedoeld.

Een goeie tip is om krachtige positieve titels te formuleren. Organisatoren moeten m.a.w. vermijden dat een vorming met problemen geassocieerd wordt.

Soms kunnen kleine impulsen effectief zijn. Bijvoorbeeld, Gezinspastoraal huurt een standje op commerciële huwelijksbeurzen en deelt sleutelhangers uit zodat koppels meteen kennismaken met het relationele aspect van het huwelijk.

Sociaal-cultureel werk is laagdrempeliger dan hulpverlening.

Hoe bereiken we diverse doelgroepen met vorming over relaties?

We kunnen niet om het gegeven heen dat we moeite moeten doen om met sociaal-cultureel werk aandacht te hebben voor diversiteit. Het bestaande aanbod trekt vooral de middenklasse en vrouwen aan. Voor veel doelgroepen is een andere aanpak nodig.

Idem voor bibliotheekbezoek (en de bijhorende activiteiten). De middenklasse vindt zelf de weg, andere doelgroepen niet.

Mannen

Exclusief mannengroepen oprichten is een goede strategie om mannen aan de praat te krijgen.

Mannen moeten betrokken worden, anders heeft het geen zin. Als er eenzijdig vanuit de vrouwen wordt gewerkt dan dreigen de koppels uit evenwicht te geraken.

Diverse culturen

Soms kunnen de ideeën over man-vrouwverschillen, de verwachtingen inzake relaties, etc. in diverse culturen zodanig verschillen dat aangepaste methodieken noodzakelijk zijn.

Mensen in (kans)armoede

(Kans)armen worden doorgaans zo vaak met 'problemen' bestookt, dat men beter vorming geeft

onder een andere noemer, of op een impliciete manier. Men kan bijvoorbeeld in een Inloopcentrum het relationele aspect naast opvoeding bespreken.

Bijvoorbeeld vzw Wiedert (Vereniging waar armen het woord nemen, Brugge) gelooft sterk in een proactief aanbod. Zij organiseren speciale mannenpraatgroepen.

De media is het middel bij uitstek om kwetsbaarder groepen te bereiken.

De minister van Media moet programmamakers stimuleren 'goede praktijken van duurzame relaties' te tonen (bv. in soaps).

Jonge gezinnen

Er zijn veel nieuwe mogelijkheden in de komende 'Huizen van het kind'. Daar kan ook vorming plaatsvinden of kunnen via de ontmoetingsmomenten relaties besproken worden.

Via het Huis van het Kind kunnen in elk geval de jonge gezinnen worden bereikt. Op die manier werkt vorming ook meer proactief.

Bedenking

Het zou zinvol zijn om de mensen zelf te bevragen waar ze nood aan hebben.

Wat kan de overheid doen?

1. De overheid kan samenwerking tussen sociaal-cultureel werk en hulpverlening stimuleren.
2. Het werken rond ondersteuning van partnerrelaties benoemen als een positief punt bij het beoordelen van sociaal-culturele verenigingen en vormingplus centra.
3. Het jeugdwerk expliciet betrekken.
4. De regelgeving moet toegankelijker zijn zodat samenwerking gefaciliteerd wordt.
5. Goede praktijken kunnen worden gehonoreerd.
6. Een financiële hefboom werkt ondersteunend.
7. De overheid kan inzetten op specifieke doelgroepen.
8. Zelforganisaties en vrijwilligerswerk dienen te worden ondersteund.
9. Acties mogen niet worden beperkt tot de bevoegdheden van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, maar ook de ministeries van Media (Lieten) en Onderwijs en Jeugd (Smet) dienen betrokken te worden.
10. Een interactieve website ontwikkelen waarop alles gegroepeerd is qua relatieondersteunende vorming en waarin een ingebouwde chatmogelijkheid is voorzien.
11. Bij de verdere implementering van de Huizen van het Kind kan men erover waken dat er aandacht is voor relatieondersteunende vorming. Men dient hier wel gebruik te maken van wat reeds in de regio bestaat.

Geraadpleegde websites

Websites gebruikt om een aanbod te detecteren

www.bibliotheek.be/activiteiten

www.desocialekaart.be

www.groeimee.be

www.jeugdhulpwijzer.be

www.prettiggeleerd.be

www.sociaalcultureel.be/volwassenen/SCVW.aspx

www.zorg-en-gezondheid.be/Zorgaanbod/Geestelijke-gezondheidszorg/Centra-voor-geestelijke-gezondheidszorg/

www4wvg.vlaanderen.be/wvg/welzijnensamenleving/armoedebestrijding/adressen/adressenvwawn/Paginas/default.aspx

Websites met informatie over partnerrelaties en organisaties met een relatieondersteunend aanbod in Vlaanderen of Brussel

www.autismecentraal.com

www.caw.be/partnerrelatie

www.citizenne.be

www.cm.be

www.davidsfonds.be

www.dearkvanhoa.be

www.de-ast.be

www.dekei.be

www.elcker-ik.be

www.ellavzw.be

www.femma.be

www.fmv-vzw.be

www.focolare.be

www.gezinenhandicap.be

www.gezinsbond.be

www.gezinspastoraal.be

www.gezinspastoraal.be/326/partnerrelatie-en-gezinsleven/partnerrelatie/liefde-ingebed.-bakens-voor-een-duurzame-relatie

www.gezinspastoraal.be/781/huwelijksvoorbereiding/het-sacrament-van-het-huwelijk#Brochure
www.gidsvoorgezinnen.be

www.horenzienenpraten.be/index.php/2012/08/2007-een-gezonde-relatie/

www.horenzienenpraten.be/index.php/2012/08/relatietips/

www.jeugdensexualiteit.be

www.kindengezin.be/brochures/ABCeditie2010/index.html

www.kindengezin.be/opvoeding/jij-als-ouder/ouder-zijn/

www.krachtbalans.be

www.liberalevrouwen.be

www.markantvzw.be

www.marriagecourse.nl

www.okra.be

www.owc.be

www.plukjegeluk.be/detail/geluk-de-liefde

www.plukjegeluk.be/detail/gelukkig-zijn-doe-je-samen

www.praktijkdeontmoeting.be

www.prh.be

www.seksualiteit.be

www.seksuologen-vlaanderen.be/vvsleden/RELATIETHERAPIEilsepenne.pdf

www.seksuologen-vlaanderen.be/vvsleden/seksprobilsepenne.pdf

www.sensoa.be

www.sig-net.be

www.similes.org

www.tele-onthaal.be/nl/praten-over/relatieproblemen

www.terverademing.be

www.triplepmagazine.be/images/stories/nummer8/triplep_mag8_low.pdfwww.vormingpluslimburg.be

www.turkseunie.be

www.utvweb.be

www.vormingplusmzw.be

www.vzw-nour.skynetblogs.be

www.vzwvmg.be

www.yatri.be

www.zininrelatie.be

www.zitstil.be

Informatie over diensten en tegemoetkomingen van ziekenfondsen

www.euromut.be/ContentServer/particulieren/allevoordelen_Euromut/voordeel.Psychotherapie

www.fsmb.be/psychotherapie

www.fsmb.be/gezinsplanning-rosa

www.liberalemutualiteit.be/advantages/advantages-info/-ml/10176/FaP5/36775/cancer#NLpsychotherapie

www.well2day.be/NED/index.asp?artikel=2901&titel=Relatie-%20en%20gezinstherapie

Websites die verwijzen naar buitenlandse voorbeelden

eft.nl/bezoekers-home/houd-me-vast/

www.eftnetwerk.nl/nl/hmt-education-program.html

www.familyrelationships.gov.au/AboutYou/Couples/Pages/default.aspx

www.frsa.org.au/storage/information-pdfs/FRSA%20Strengthening%20Couple%20Relationships.pdf

www.frsa.org.au/storage/information-pdfs/FRSA%20Relationship%20Conflict.pdf

www.katajary.fi/en/

www.relateforparents.org.uk/articles.php?search=4

www.relate.org.uk/hearttoheartresources/index.html

www.relatieproblemenadvies.nl

www.relationshipeducation.info/index.html

www.vaestoliitto.fi/in_english/family_services/_for_couples/services/

www.vaestoliitto.fi/parisuhde/parisuhdetietoa-ammattilaisille/tietoa_parisuhdeammattilaisille/tahdolla-ja-taidolla-parisuhdeoh/in-english-the-skill-and-the-wil/

Gebruikte literatuur

- Anthonijsz, I., Dries, H., Berg-le Clercq, T. & Chêvenert, C. (2010). Verkennde studie Relatieondersteunend aanbod Centra Jeugd en Gezin. Utrecht, Nederlands Jeugd Instituut.
- Coffin, B. (2009). Marriage.gov: A promising public policy. In H. Benson and S. Callan (Eds.), *What works in relationship education: Lessons from academics and service deliverers in the United States and Europe* (pp. 121 - 136). Doha, Qatar: Doha International Institute for Family Studies and Development.
- Doss, B. (2009). Expanding the reach and effectiveness of marital interventions. In H. Benson and S. Callan (Eds.), *What works in relationship education: Lessons from academics and service deliverers in the United States and Europe* (pp. 75 - 86). Doha, Qatar: Doha International Institute for Family Studies and Development.
- Duijndam, J. (2012). De aanpak van relatieproblemen binnen koppels door de huisarts. Leuven, masterproef huisartsengeneeskunde. Geraadpleegd op: <http://www.icho-info.be/masterproeven/>
- Federatie Tele-Onthaaldiensten in Vlaanderen (2012). Jaarverslag 2011. Geraadpleegd op: <http://www.tele-onthaal.be/nl/downloads/>
- Halford, W. K. & Simons, M. (2005). Couple Relationship Education in Australia. *Family Process*, 44: 147–159. doi: 10.1111/j.1545-5300.2005.00050.x
- Hansen Helskog, G. (2009). The Norwegian state: A relationship educator. In H. Benson and S. Callan (Eds.), *What works in relationship education: Lessons from academics and service deliverers in the United States and Europe* (pp. 137 - 148). Doha, Qatar: Doha International Institute for Family Studies and Development.
- Heffels, A. (2011). Werken aan je relatie in zeven gesprekken. Terublik op het relatieweekend. Margriet. Geraadpleegd op <http://www.eftnetwerk.nl/nl/margriet-artikelen-annette-heffels.html>
- Kekkonen, M., Montonen, M., & Viitala, R. (2012). Family Centre in the Nordic countries – a meeting point for children and families. Nordic Council of Ministers.
- Lindskov, C. (2010). Family Centre Practice and Modernity. A qualitative study from Sweden, doctoral thesis, Kristianstad Academic Press.
- Ministry of Social Affairs and Health (2013). Child and Family Policy in Finland. Geraadpleegd op http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511570&name=DLFE-25916.pdf
- Relate (2012). Stable Relationships for a Stable Society. Summary High Level Policy Consultation: St George's House, Windsor, 8-9 March 2012. Geraadpleegd op <http://www.stgeorghouse.org/consultations/social-and-ethical-consultations/recent-consultations/stable-relationships-for-a-stable-society/>
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (2012). CAW in beeld cijfers 2011. Geraadpleegd op <http://www.steunpunt.be/library/78>
- Voorontwerp van decreet houdende de organisatie van preventieve gezinsondersteuning

Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, een kenniscentrum van en voor gezinnen

- > Doet praktijkgericht onderzoek naar de leefsituatie van gezinnen en hoe deze beter kunnen worden ondersteund
- > Stimuleert het debat over gezin, relaties en opvoeding via publicaties en studiedagen
- > Biedt een programma van bijscholingen over gezin, relaties en opvoeding

Enkele van onze thema's:

- > Trainers & ouders: één doel? Opvoedingsondersteuning voor ouders in jeugdsportclubs
- > Opvoeden met de koran? Islamitische visies op relaties en opvoeding
- > Gezinsbeleid in Vlaanderen: jaarlijks doorgelicht nav de Dag van het Gezin
- > Opvoedingsondersteuning aan gezinnen in armoede
- > Prenataal onderzoek: gezinnen beter begeleiden?
- > Relatieondersteuning in Vlaanderen: wat en hoe?
- > Gastopvang als inclusieve woonzorgvorm voor ouderen
- > Ouders aan het woord over de gezinsvriendelijkheid van hun woonwijk

Het Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen maakt deel uit van de onderzoeksgroep Sociaal-Agogisch Werk van de Hogeschool-Universiteit Brussel

Huart Hamoirlaan 136 - 1030 Schaarbeek

www.hig.be - kenniscentrum.gezin@hig.be - 02/240 68 40

Bijlage 1: vragenlijsten

Vragenlijst relatieondersteunend aanbod hulpverlening

1. Welk hulpaanbod dat kan bijdragen tot 'goede' partnerrelaties biedt uw organisatie aan? Kunt u het hier oplijsten en hoe het wordt bekendgemaakt? U kan ons helpen met het insluiten van folders, jaarverslagen waaruit we meer informatie kunnen halen. Is het aanbod al dan niet betalend?
2. Hoe frequent komt u in contact met vragen i.v.m. de partnerrelatie, relatiemoeilijkheden,...?
3. Welke thema's en vragen komen aan bod in uw hulpaanbod?
4. Werkt u met individuele personen, met koppels, met het hele gezin, met groepen?
5. Wat is de intensiteit van het aanbod? Gaat het om eenmalige gesprekken, een meer langdurige begeleiding,...? Wat is de gemiddelde duur per contact? Hoeveel sessies zijn er gemiddeld nodig? Zijn contacten steeds face-to-face of ook telefonisch/ maakt u gebruik van online middelen?
6. Welke methodieken hanteert u? Bijvoorbeeld: geeft u informatie, praktische tips, laat u ervaringen uitwisselen of vaardigheden inoefenen, werkt u volgens een bepaalde theorie/ stroming?
7. Welk doelpubliek bereikt u en wie wil u bereiken? Zijn er speciale gebeurtenissen/perioden in de levensloop die u met de hulpverlening wil ondersteunen?
8. Hoeveel personen heeft u in het voorbije jaar bereikt?
9. Werkt u voor de realisatie van het aanbod samen met andere hulpverleners? Zo ja, met welke?
10. Misschien zijn er activiteiten/diensten die goede partnerrelaties kunnen ondersteunen wanneer er zich nog geen grote problemen voordoen, die u zou willen aanbieden. Welk aanbod zou dat dan moeten zijn en voor welk doelpubliek? Wat zijn de belemmeringen waarom u dit aanbod nog niet hebt gerealiseerd?
Aanbod:

Doelpubliek:

Redenen van niet realisatie?
11. Als de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in de loop van volgende maanden een rondetafel organiseert over de ondersteuning van goede relaties, zou u dan willen deelnemen? Zo ja, wat zou uw inbreng kunnen zijn?
12. Hebt u suggesties of vragen met betrekking tot het ondersteunen van goede partnerrelaties waarvan u vindt dat ze in vorige vragen niet aan bod kwamen. Schrijf deze dan hier neer:

Vragenlijst relatieondersteunend aanbod vormingswerk

1. Welke (vormings-)programma's/activiteiten die kunnen bijdragen tot 'goede' partnerrelaties biedt uw organisatie aan? Kunt u ze hier oplist met de naam zoals ze worden bekendgemaakt? Indien relevant, geef ook aan welke leeftijdsgroep/belangrijke gebeurtenis in de levensloop met het programma/activiteit wordt beoogd. U kan ons helpen met het insluiten van folders, jaarverslagen waaruit we meer informatie kunnen halen.
2. Hoe vaak werden de activiteiten de afgelopen twee jaar aangeboden?
3. Betreft het een eenmalige activiteit of een programma van meerdere dagen? Wanneer het inzet van meerdere momenten/dagen betreft, geef dan ook het gemiddeld aantal dagen aan.
4. Worden vaste thema's op een gestructureerde manier behandeld of wordt ingegaan op vragen/bedenkingen van de deelnemer(s)? Geef kort aan welke methodieken worden gehanteerd (bv informatie geven, praktische tips geven, ervaring uitwisselen, oefenen vaardigheden, counseling...)
5. Omschrijf kort per aanbod welk doelpubliek u bereikt of wil bereiken:
6. Hoeveel personen hebt u de laatste twee jaar met het programma/activiteit bereikt?
7. Werkt u voor de realisatie van het aanbod samen met andere organisaties? Zo ja, met welke?
8. Misschien zijn er activiteiten/diensten die goede partnerrelaties kunnen ondersteunen wanneer er zich nog geen grote problemen voordoen, die u zou willen aanbieden. Welk aanbod zou dat dan moeten zijn en voor welk doelpubliek? Wat zijn de belemmeringen waarom u dit aanbod nog niet hebt gerealiseerd?
Aanbod:

Doelpubliek:

Redenen van niet realisatie?
9. Als de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in de loop van volgende maanden een rondetafel organiseert over de ondersteuning van goede relaties, zou u dan willen deelnemen? Zo ja, wat zou uw inbreng kunnen zijn?
10. Hebt u suggesties of vragen met betrekking tot het ondersteunen van goede partnerrelaties waarvan u vindt dat ze in vorige vragen niet aan bod kwamen. Schrijf deze dan hier neer:

Vragenlijst relatieondersteunend aanbod koepelorganisaties

1. Neemt u een aanbod dat betrekking heeft op het ondersteunen van goede partnerrelaties op in uw jaarprogramma? Over welk aanbod gaat het dan?
2. Stimuleert uw organisatie het aanbieden van diensten/activiteiten die kunnen bijdragen tot het ondersteunen van goede partnerrelaties wanneer nog geen sprake is van echtscheiding? Over welke diensten/activiteiten gaat het dan?
3. Zo deze diensten bestaan: tot welk doelpubliek richten deze diensten zich?

4. Als u deze diensten wil stimuleren tot welk doelpubliek zouden deze diensten zich moeten richten?
5. Als uw aangesloten leden of deelwerkingen geen aanbod hebben dat betrekking heeft op het stimuleren/ondersteunen van goede relaties wat zijn daarvan de redenen?
6. Als u vindt dat uw organisatie kan bijdragen tot het ondersteunen van goede partnerrelaties, wat zijn dan de prioritaire thema's/acties die aan bod zouden moeten komen?
7. Als uw aangesloten leden of deelwerkingen er niet in slagen om deze diensten (zoals bedoeld in vraag 6) aan te bieden wat is daarvoor dan de voornaamste reden?
8. Weet u dat de aangesloten leden of deelwerkingen voor de realisatie van diensten (zoals bedoeld in vraag 6) samen werken met andere aanbieders? Zo ja, met wie gebeurt de samenwerking voornamelijk?
9. Als de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in de loop van volgende maanden een rondetafel organiseert over de ondersteuning van goede relaties, zou u dan willen deelnemen? Zo ja wat zou uw inbreng kunnen zijn?
10. Hebt u suggesties of vragen met betrekking tot het ondersteunen van goede partnerrelaties waarvan u vindt dat ze in vorige vragen niet aan bod kwamen? Schrijf deze dan hier neer:

Vragenlijst relatieondersteunend aanbod beroepsorganisaties

1. Hebt u weet van een aanbod van de aangesloten leden dat betrekking heeft op het ondersteunen van goede partnerrelaties? Over welk aanbod gaat het dan?
2. Stimuleert uw organisatie het aanbieden van diensten/activiteiten die kunnen bijdragen tot het ondersteunen van goede partnerrelaties wanneer nog geen sprake is van echtscheiding? Over welke diensten/activiteiten gaat het dan?
3. Zo deze diensten bestaan: tot welk doelpubliek richten deze diensten zich?
4. Als u deze diensten wil stimuleren tot welk doelpubliek zouden deze diensten zich moeten richten?
5. Als uw aangesloten leden geen aanbod hebben dat betrekking heeft op het stimuleren/ondersteunen van goede relaties wat zijn daarvan de redenen?
6. Als u vindt dat uw organisatie kan bijdragen tot het ondersteunen van goede partnerrelaties, wat zijn dan de prioritaire thema's/acties die aan bod zouden moeten komen?
7. Als uw aangesloten leden er niet in slagen om deze diensten (zoals bedoeld in vraag 6) aan te bieden wat is daarvoor dan de voornaamste reden?
8. Weet u dat de aangesloten leden voor de realisatie van diensten (zoals bedoeld in vraag 6) samen werken met andere aanbieders? Zo ja, met wie gebeurt de samenwerking voornamelijk?

9. Als de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in de loop van volgende maanden een rondetafel organiseert over de ondersteuning van goede relaties, zou u dan willen deelnemen? Zo ja wat zou uw inbreng kunnen zijn?
10. Hebt u suggesties of vragen met betrekking tot het ondersteunen van goede partnerrelaties waarvan u vindt dat ze in vorige vragen niet aan bod kwamen? Schrijf deze dan hier neer:

Vragenlijst relatieondersteunend aanbod jeugdhulp

1. Komt het voor dat u in uw hulpaanbod te maken krijgt met vragen i.v.m. de ondersteuning van de partnerrelatie van de ouders?
2. Indien u met vragen i.v.m. de partnerrelatie of relatiemoeilijkheden te maken krijgt, hoe frequent komt dat voor?
3. Welke thema's en vragen komen dan aan bod?
4. Biedt u hulp bij deze vragen? Doet u dat individueel, met het koppel of met het gezin? Gaat het om eenmalige gesprekken of om een meer langdurige begeleiding? Werkt u volgens bepaalde methodieken?
5. Verwijst u bij dergelijke vragen door naar andere hulpverlening? Zo ja, naar welke?
6. Hebt u suggesties of vragen met betrekking tot het aanbod voor het ondersteunen van partnerrelaties?
7. Als de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in de loop van volgende maanden een rondetafel organiseert over de ondersteuning van goede relaties, zou u dan willen deelnemen? Zo ja, wat zou uw inbreng kunnen zijn?

Vragen relatieondersteunend aanbod Kind & Gezin

1. Komen vragen i.v.m. de partnerrelatie aan bod bij bezoeken van regioverpleegkundigen, de consultatiebureaus, de prenatale steunpunten, inloopteams en de centra voor kindzorg en gezinsondersteuning?
2. Heeft u er zicht op hoe frequent vragen over de partnerrelatie voorkomen en welke thema's aan bod komen?
3. Wordt hulp bij deze vragen aangeboden? Wordt doorverwezen naar andere hulpverlening? Zo ja, naar welke?
4. Komt het thema 'partnerrelatie' aan bod in de informatiesessies die worden aangeboden? Welke aspecten van de partnerrelatie komen dan aan bod? Wordt dit telkens in het programma aangeboden of wordt ingegaan op de vragen van de deelnemers?
5. Als het thema niet aan bod komt in het hulpaanbod of in de informatiesessies, wat zijn daarvan de redenen?

Vragen relatieondersteunend aanbod CLB-koepels

1. Komt het voor dat CLB's te maken krijgt met vragen i.v.m. de ondersteuning van de partnerrelatie van de ouders?
2. Indien ze met vragen i.v.m. de partnerrelatie of relatiemoeilijkheden te maken krijgen, hoe frequent komt dat voor? Welke thema's en vragen komen dan aan bod? Wordt doorverwezen naar andere hulpverlening en zo ja, naar welke?
3. Is het ondersteunen van partnerrelaties een thema waarover de CLB-koepels een aanbod hebben of in de toekomst willen organiseren? Indien dit niet het geval is, wat zijn daarvan de redenen?
4. Als de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin in de loop van volgende maanden een rondetafel organiseert over de ondersteuning van goede relaties, zou u dan willen deelnemen? Zo ja wat zou uw inbreng kunnen zijn?

Bijlage 2: overzicht cursussen, vormingen en vaardigheidstrainingen

Autisme Centraal

Naam aanbod: Relaties en autisme

Thema's: psycho-educatie, relaties van mensen met autisme

Werkwijze: workshop met informatie en methodieken

Intensiteit: één dag

Christelijke mutualiteit

Naam aanbod: 'Investeer in je relatie'

Thema's: De infoavond schetst het verloop van een deugddoende duurzame samenleefrelatie doorheen de jaren. Aanvankelijk is er verliefdheid in een beginnende relatie en is een relatie gevoelsmatig en evident. Doorheen de tijd breekt het onderscheid en het verschil tussen de partners door. Het samen voelen en de evidentie verdwijnen. Hoe wordt de kloof tussen de partners dan overbrugd? Wat houdt mensen samen in duurzame relaties? En hoe kom je door onderhandelen bij verschillen tot gewenste oplossingen?

In 4 sessies worden de volgende thema's behandeld: 'van verliefdheid naar relatie', 'opkomen voor jezelf in je relatie', 'communicatie als koppel' en 'seksualiteit en samenleefrelatie'.

Werkwijze: Koppels worden aangemoedigd om samen in te schrijven. De cursus wordt uitgewerkt en gegeven door Prof. Dr. Alfons Vansteenwegen.

Intensiteit: Infoavond en cursus van 4 sessies

Bereik: In 2013 zullen provinciale afdelingen worden aangemoedigd om deze cursus aan te bieden.

Davidfonds

Naam aanbod: Deugddoende relaties: samenleven en trouwen vroeger en nu

Thema's: Inzicht in de uitdagingen van moderne relaties

Werkwijze: Lezing

Intensiteit: vier halve dagen

De Ark van Noa

Naam aanbod: Geluk in de liefde? Houden van al je “ikken”, want houden van... begint bij jezelf, Gezonde grenzen (durven) stellen... en verleggen..

Thema's: Gezonde grenzen stellen, grenzen binnen een partnerrelatie, geluk in de liefde, verbindende communicatie, de helende kracht van een open hart, dertigersdilemma, de kracht van emoties, de kracht van een positieve ingesteldheid

Werkwijze: Basisvorming, concrete situaties aanbrengen, mogelijkheid vragen te stellen, oefeningen die leiden tot zelfinzicht, praktische tips, counseling.

Intensiteit: Workshop van één of twee dagen

De Ast

Naam aanbod: Gezinskringen

Thema's: relaties in het gezin

Werkwijze: dialogeren over gekozen onderwerp, a.d.h.v. bijeenkomst bij één van de kringleden thuis, een inleider kan een thema inleiden

Intensiteit: maandelijks

De Kei

Naam aanbod: Opkomen binnen een relatie

Thema's: gevoelens, gedachten en weerbaarheid

Werkwijze: samen oefenen

Intensiteit: twee weekends

Elcker-ik

Naam aanbod: De kunst van het liefhebben

Thema's: onwelzijn en lijden omwille van fabeltjes over de liefde, wat is liefde en hoe kan men meer liefde in het leven brengen

Werkwijze: lezingen

Intensiteit: drie avonden

Ella

Naam aanbod: Prinsessen en players

Thema's: Rolpatronen, stereotypes, rolverdeling tussen man en vrouw

Werkwijze: Methodiekenbundel en interactieve DVD

Naam aanbod: Voorhuwelijkse relaties en seksualiteit

Thema's: Relaties en seksualiteit bij jongeren

Werkwijze: Spel

Naam aanbod: Huwelijksmigratie

Thema's: Partnerkeuze over de grenzen heen en gevolgen van deze keuze.

Werkwijze: DVD's met getuigenissen en discussie

Naam aanbod: Verliefd, Verloofd, Getrouwd

Thema's: Huwelijksmigratie en partnerkeuze

Werkwijze: DVD, methodiekenbundel en infobrochures

Bereik: de afgelopen twee jaar 6 keer aangeboden

Naam aanbod: Gemengde relaties & gemengde gevoelens

Thema's: Succesvolle aanvaarding en hulpverlening bij gemengde relaties

Werkwijze: Cahier met praktische tips & tricks, methodiek en DVD

Bereik: De afgelopen twee jaar 5 keer aangeboden

Naam aanbod: Seksuele oriëntatie

Thema's: relaties en seksuele diversiteit

Werkwijze: Methodiek

Bereik: De afgelopen twee jaar 7 keer aangeboden

Encounter Vlaanderen

De **thema's** die aangeboden worden door Encounter zijn: persoonsvorming, communicatie, partnerrelatie, relaties binnen het gezin en daarbuiten en zingeving. Communicatieve vaardigheden worden aangeleerd en ingeoefend: stilstaan bij gevoelens, leren onderscheiden van gevoelens en gedachten, actief leren luisteren, non-verbale communicatie, constructief leren omgaan met meningsverschil, ...

Naam aanbod: Weekend 'Beslist samen'

Thema's: toegespitst op jonge koppels die willen kiezen voor een duurzame relatie.

Werkwijze: inleiding in de thema's en getuigenissen wordt aangeboden in blokken, de deelnemers oefenen vaardigheden in per koppel, mogelijkheid tot vragen stellen.

Intensiteit: Vrijdagavond 20u tot zondagnamiddag 17u

Bereik: 150 personen

Naam aanbod: Basisweekend 'Trouw je vrij'

Thema's: toegespitst op koppels in een duurzame relatie.

Werkwijze: inleiding in de thema's en getuigenissen wordt aangeboden in blokken, de deelnemers oefenen vaardigheden in per koppel, mogelijkheid tot vragen stellen.

Intensiteit: Vrijdagavond 20u tot zondagnamiddag 17u

Bereik: 188 personen

Naam aanbod: Maandelijkse groepen navorming 'Trouw je vrij'

Thema's: toegespitst op koppels in een duurzame relatie.

Werkwijze: Uitwisseling tussen deelnemers, oefenen in het verwerven van vaardigheden

Intensiteit: Maandelijks, avondactiviteit

Bereik: 3 koppels + 1 begeleidend koppel per groep in 7 Vlaamse regio's en 10 tot 20 groepen per regio

Naam aanbod: Regionale ontmoetingen 'Trouw je vrij'

Thema's: toegespitst op koppels in een duurzame relatie.

Werkwijze: Uitwisseling tussen deelnemers, oefenen in het verwerven van vaardigheden

Intensiteit: 4 tot 10x per jaar, avondactiviteit

Bereik: 20 tot 40 koppels per bijeenkomst

Naam aanbod: Vervolgweekend 'Trouw je vrij'

Thema's: toegespitst op koppels in een duurzame relatie.

Werkwijze: inleiding in de thema's en getuigenissen wordt aangeboden in blokken, de deelnemers oefenen vaardigheden in per koppel, mogelijkheid tot vragen stellen.

Intensiteit: 3 vervolgweekends per jaar, vrijdagavond 20u tot zondagnamiddag 17u

Bereik: 124 personen

Naam aanbod: Midweek 'Samen verder'

Thema's: toegespitst op seniorenkoppels in een duurzame relatie.

Werkwijze: inleiding in de thema's en getuigenissen wordt aangeboden in blokken, de deelnemers oefenen vaardigheden in per koppel, mogelijkheid tot vragen stellen.

Intensiteit: Dinsdag 15u tot donderdag 17u

Bereik: 68 personen

Naam aanbod: Navorming 'Samen verder'

Thema's: toegespitst op seniorenkoppels in een duurzame relatie.

Werkwijze: Uitwisseling tussen deelnemers, oefenen in het verwerven van vaardigheden

Intensiteit: 6x/jaar, avondactiviteit

Bereik: Groepen per regio van ongeveer 15 koppels

Fatimatüzzehra

Naam aanbod: seminarie over huwelijk en gezin

Thema's: het gelukkige en succesvolle huwelijk

Werkwijze: lezing

Femma

Naam aanbod: Communicatie in je relatie

Thema's: communicatie en man-vrouwverschillen in relaties

Werkwijze: Lezing

Intensiteit: Eenmalige voormiddagactiviteit

Focolarebeweging

Naam aanbod: 'Omdat geluk wederkerig is. Relatiecursus voor koppels'

Thema's: empathie, zelfontplooiing en zelfzorg, communicatie.

Werkwijze: presentatie van het onderwerp, een opdracht die het koppel met elkaar bespreekt, tips en praktische vaardigheden aanreiken. Thuisopdrachten worden meegegeven.

Intensiteit: 3 zaterdagen

Bereik: 28 koppels

Gezin en Handicap

Naam aanbod: Cursussen 'Ontwikkeling stimuleren', 'Time-management', Infoavonden 'Aanvaarding en acceptatie van een kind met een handicap', 'Omgaan met brussen', 'Als ik er als ouder van een kind met een handicap er even tussenuit wil'.

Thema's: Invloed van een kind met een handicap op de partnerrelatie

Werkwijze: inleidende spreker, uitwisseling van ervaringen en tips, oefenen van vaardigheden, rollenspelen, analyse van situaties, videofragmenten.

Intensiteit: Eenmalig tot cursus van 4 avonden

Bereik: Gemiddeld 25 deelnemers voor een infoavond, 15 activiteiten per jaar, 18 deelnemers per cursus

Gezinsbond

Naam aanbod: 'In balans als ouder'

Thema's: zelfzorg, balans tussen job, tijd maken voor de partnerrelatie, vriendenkring en persoonlijke ontplooiing.

Werkwijze: lezing

Intensiteit: Avondactiviteit

Bereik: 19 keer aangeboden in 2012, met 15 tot 40 deelnemers per keer

Naam aanbod: 'Gelukkige ouders, gelukkige partners'

Thema's: Hoe werken aan de kwaliteit van de partnerrelatie? De druk die de partnerrelatie ervaart van de opvoeding van kinderen, het huishouden, een job, beperkte privacy met tieners in huis,...

Werkwijze: Lezing

Intensiteit: Avondactiviteit

Bereik: 3 keer aangeboden in 2010, met 15 tot 40 deelnemers

Naam aanbod: Zijn we nu één grote familie?

Thema's: o.a. de partnerrelatie in een nieuw samengesteld gezin.

Werkwijze: Lezing en uitwisseling

Intensiteit: Drie bijeenkomsten van twee uur

Bereik: 2 keer aangeboden in 2011

Gezinspastoraal

Naam aanbod: Familiedagen '1+1=3', 'Je bent zo mooi anders', 'Ik zal er zijn'

Thema's: workshops: 'Liefde ingebed. Bakens voor een duurzame relatie', 'Geef pit aan je relatie', 'Verschillen tussen partners- omgaan met elkaars (inter)culturele eigenheid', 'Een en toch twee', 'Vergeving, een nieuw begin', de huwelijksbelofte, relatieverdieping.

Werkwijze: Uitwisseling van ervaringen

Intensiteit: Dagprogramma

Bereik: Tweejaarlijks, ongeveer 200 deelnemers

Naam aanbod: Vormingsavonden

Thema's: 'Liefde ingebed – Bakens voor een duurzame relatie', 'Uit liefde', 'Ik wil je liefhebben en waarderen al de dagen van mijn leven', 'Samen door het leven – inspiratie voor relaties'.

Werkwijze: Inhoudelijke uiteenzetting en uitwisseling

Intensiteit: Avondprogramma

Bereik: Enkele keren per jaar, ongeveer 20 deelnemers per avond

Jeugd en Seksualiteit

Naam aanbod: Bloosdoos

Thema's: Verliefdheid, relaties, liefdesverdriet

Werkwijze: Spelvorm

Intensiteit: Workshop van 2 uur

Naam aanbod: Vrijstraat 16

Thema's: Communiceren over relaties en seksualiteit met 16-plussers (voor begeleiders)

Werkwijze: Spelvorm

Intensiteit: Workshop van 2 uur

KVLV

Naam aanbod: Midweek voor koppels, i.s.m. Encounter (Zie hoger)

Bereik: Eenmalig georganiseerd in 2010, 7 koppels

Naam aanbod: Passie en intimiteit na 50

Thema's: Lichamelijke veranderingen na 50 en hun invloed op seksualiteit, intimiteit en lichamelijke gezondheid, aanpak van groei en verandering in een relatie.

Werkwijze: Praatcafé

Intensiteit: 2uur

Naam aanbod: Wat mama's over papa's moeten weten in de opvoeding

Thema's: Met elkaar communiceren over een verschillende aanpak in opvoeding.

Intensiteit: 2 uur

Bereik: Gepland in 2014

Liberale vrouwen

Naam aanbod: My big fat Belgian Wedding

Thema's: Geluk in partnerrelaties, interculturele verschillen, vrijheid van keuze, gearrangeerde huwelijken, financiële gevolgen, invloed van familie

Werkwijze: Via een DVD met getuigenissen en een werkboek: een praatsessie met dialoog en discussie over huwelijksmigratie opzetten

Light Body Institute

Naam aanbod: Kleur Man Vrouw

Thema's: Persoonlijkheid ontdekken en het mannelijke en vrouwelijke in iedereen zien, zichzelf en relaties beter begrijpen

Werkwijze: oefeningen

Intensiteit: weekend

Markant

Naam aanbod: 'Hoe we in relaties zoeken naar intimiteit en verbondenheid'

Thema's: andere kijk op relaties vanuit relatietherapie

Werkwijze: Voordracht, mogelijkheid tot vragen stellen

Intensiteit: Eenmalige avondactiviteit

Bereik: 75 vrouwen

Naam aanbod: Communicatie in je relatie

Thema's: communicatie en man-vrouwverschillen in relaties

Werkwijze: lezing

Intensiteit: eenmalige avondactiviteit

Marriage Course

Naam aanbod: Marriage Course

Thema's: sterke fundamenten leggen, de kunst van het communiceren, conflicten oplossen, kracht van vergeving, ouders en schoonouders, goede seks, liefde in actie

Werkwijze: een diner voor twee, een inleiding over het onderwerp, eventueel een DVD, samen als koppel opdrachten doen en vragen beantwoorden

Intensiteit: 7 avondsessies

Nour

Naam aanbod: Het gezin als hoeksteen van de maatschappij

Thema's: o.a. 'het huwelijk: problemen en oplossingen'

Werkwijze: uiteenzetting, debat, uitwisseling van ervaringen

Intensiteit: avondactiviteit

Okra

Naam aanbod: Als liefde zoveel jaar kan duren

Thema's: Uitdagingen voor relaties na je vijftigste: meer samen zijn, omgaan met verschillen, werken aan intimiteit en duurzame liefde, origineel en verschillig blijven

Werkwijze: Lezing

Intensiteit: Eenmalige namiddagactiviteit

Oost Westcentrum

Naam aanbod: Liefde en harmonie creëren in relaties

Thema's: Behoeften, verborgen angsten, conflicten, liefdevolle en helende relaties

Werkwijze: Workshop

Intensiteit: Eén dag

Persoonlijkheid en relaties

Naam aanbod: Groeien in je partnerrelatie

Thema's: Vrijheid en verbondenheid, relatiemoeilijkheden en communicatie

Werkwijze: Cursus met verblijf

Intensiteit: 5 dagen

Naam aanbod: Als partners communicatievaardig worden

Thema's: Communicatie, verschillen, conflicten en vastgeroeste patronen

Werkwijze: Cursus met verblijf

Intensiteit: 5 dagen

Naam aanbod: Beminnen en bemind worden

Thema's: Beleving van verlangens en behoeften rond beminnen en bemind worden en moeilijkheden rond liefhebben

Werkwijze: Cursus met verblijf

Intensiteit: 5 dagen

Naam aanbod: Duidelijkheid in relaties

Thema's: Zicht op valkuilen en relationele moeilijkheden, hoer rust, stevigheid en harmonie in relaties brengen

Werkwijze: Cursus met verblijf

Intensiteit: 5 dagen

Naam aanbod: Mijn relatieleven vandaag

Thema's: Begrijpen van het huidige relatieleven, het netwerk van relaties uitdrukken via kleuren, lijnen en vormen

Werkwijze: Cursus met verblijf

Intensiteit: 5 dagen

Naam aanbod: Time-out voor je partnerrelatie

Thema's: voeding voor vitaliteit en authenticiteit van de partnerrelatie, wat verbindt partners en welke patronen of overtuigingen versperren de weg naar elkaar.

Intensiteit: 2 dagen

Naam aanbod: Ik win, jij wint, wij winnen

Thema's: Omgaan met spanningen en conflicten

Intensiteit: 2 dagen

Bereik: Totaal aantal deelnemers: ongeveer 500 per jaar

Praktijk De Ontmoeting

Naam aanbod: Samenleven mét verschillen. Geweldloze communicatie voor partners.

Thema's: verbinding in je relatie, constructief omgaan met conflicten, jezelf en je emoties uiten

Werkwijze: Informatie, ervaringsoefeningen, uitwisseling

Intensiteit: Eén volledige dag en drie halve dagen

Bereik: 30 tot 40 personen per jaar

Sig

Naam aanbod: Relatie en seksualiteit na NAH

Thema's: emotionele, gedragsmatige en seksuele veranderingen na NAH, gevoelens en aanvaardingsproblemen

Werkwijze: gespreksgroep onder begeleiding van een psycholoog

Intensiteit: Avondactiviteit

Similes

Naam aanbod: Relatie met een psychisch zieke partner

Thema's: Grip krijgen op de communicatie met de zieke partner en op de eigen gevoelens, balans draagkracht- draaglast bewaken, verantwoordelijkheden afbakenen

Werkwijze: Ervaring uitwisselen onder begeleiding

Intensiteit: Avondactiviteit

Bereik: Maandelijks – gemiddeld 15 deelnemers

Naam aanbod: Landelijke partnerdag 'Zoeken naar een nieuw evenwicht'

Thema's: Relaxatie, zoeken naar evenwicht, kapstokken voor meer kwaliteit in je relatie, op zoek naar een nieuw evenwicht

Werkwijze: Workshops en gespreksgroepen voor partners, koppels en ex-partners

Intensiteit: Halve dag

Bereik: Jaarlijks, gemiddeld 30 deelnemers

Naam aanbod: Individueel psychosociaal advies

Thema's: Zoeken naar zorgvormen, hoe omgaan met de psychisch zieke partner, onzekerheden dragen, communicatie bevorderen, toekomstperspectieven,...

Werkwijze: E-mail, telefoon, gesprekken face to face

Intensiteit: Dagelijks van 10 tot 12 uur tijdens werkdagen

Bereik: Gemiddeld 80 oproepen per jaar

Federatie van Marokkaanse Verenigingen

Naam aanbod: meeting points

Thema's: relatievorming bij moslimjongeren: partnerkeuze, rolpatronen en seksualiteit

Werkwijze: lezing, quiz, discussie

Intensiteit: namiddag

Bereik: de subsidiëring van dit project werd twee jaar geleden stopgezet

Ter Verademing

Naam aanbod: Boosheid in relaties

Thema's: Anders reageren op mensen en situaties die boosheid oproepen

Werkwijze: Inzicht en oefeningen

Intensiteit: Drie avonden

Unie van Turkse Verenigingen

Naam aanbod: De weg naar het geluk

Thema's: huwelijksmigratie, verwachtingen van de partners van elkaar

Werkwijze: documentaire, panelgesprek, debat

Intensiteit: avondactiviteit

Naam aanbod: Verbonden met Brussel

Thema's: o.a. vrouw of moeder zijn, tijdsbesteding in het gezin, relatie met de echtgenoot

Werkwijze: praat- en persoonlijke groep

Intensiteit: wekelijkse bijeenkomst

VMG

Naam aanbod: Relaties en seksualiteit voor mensen met een verstandelijke beperking

Thema's: Delen van het lichaam, seksuele gevoelens, voortplanting, huwelijk, kindwens, ouderschap, een relatie aangaan en onderhouden, afstand tussen verschillende relaties, aangepast sociaal gedrag en seksueel gedrag

Intensiteit: Vorming van 10 keer 2 uur

Vormingplus Citizenne

Naam aanbod: Relationale vaardigheden

Thema's: authentiek spreken, empathisch luisteren, inzicht in eigen kwaliteiten en die van je relaties, zoeken naar manieren om relaties oprechter en waardevoller te maken

Werkwijze: Oefeningen

Intensiteit: drie dagen

Vormingplus Limburg

Naam aanbod: Gelukkig in je relaties

Thema's: Ideale relatie en ideale partner, omgaan met verschillen, het beste in jezelf naar boven halen, respect en waardering van zichzelf en de partner

Werkwijze: workshops

Intensiteit: Vier avonden

Vormingplus Midden- en Zuid-West-Vlaanderen

Naam aanbod: Communicatie van hart tot hart

Thema's: verbinding en communicatie in de partnerrelatie, model van geweldloze communicatie

Werkwijze: oefeningen en uitwisseling

Intensiteit: avond en dagprogramma

Vormingplus Vlaamse Ardennen

Naam aanbod: 'Een positieve injectie voor je partnerrelatie'

Thema's: relatie levendig houden, verbondenheid, inzicht in het fundament van je relatie en inzicht in moeilijkheden en spanningen.

Werkwijze: informatie, oefenen van vaardigheden en uitwisseling van ervaringen. De cursus kan enkel worden gevolgd samen met de partner.

Intensiteit: 3 sessies

Yatri

Naam aanbod: Tantra en intimiteit/ Intiem en contactvol met jezelf en je geliefde/ Valentijn verwenweekend voor geliefden/ Groeien in liefde en bewustzijn/ Tantrisch aanraken/ Het hart van de tantrische seksualiteit

Thema's: Lichaam, seksualiteit, communicatie, verlangens en belemmerende patronen

Werkwijze: Oefeningen en meditatie

Intensiteit: Themadag, themaweekends of een jaartraining

Zitstil

Naam aanbod: Psycho-educatie voor partners van volwassenen met adhd

Thema's: oorzaken en gevolgen van adhd, de invloed van adhd op de relatie, wat kun je als partner doen, welke hulp is mogelijk.

Werkwijze: Informatie geven, praktische tips geven, ervaring uitwisselen, oefenen vaardigheden, counseling

Intensiteit: 3 sessies

Bereik: 20 deelnemers

Naam aanbod: Adhd in je relatie

Thema's: invloed van adhd op de relatie, communicatie, omgaan met ergernis, taakverdeling, wederzijds begrip, twijfels.

Werkwijze: Informatie geven, praktische tips geven, ervaring uitwisselen, oefenen vaardigheden, counseling

Intensiteit: tweedaagse

Bereik: Nog niet gekend: nieuw aanbod

Naam aanbod: Psycho-educatie voor volwassenen

Thema's: 'Relaties' is één van de thema's die aan bod komen tijdens deze training. De training geeft meer inzicht in zichzelf en in het omgaan met de anderen in het algemeen en met de partner in het bijzonder.

Werkwijze: Informatie geven, praktische tips geven, ervaring uitwisselen, oefenen vaardigheden, counseling

Intensiteit: 3 sessies

Bereik: 32 deelnemers